

«Slep bi moral biti, pa bi lahko živel.»

Ozrl sem se zopet tja. Videl sem njeno roko v njegovi. Ležala je tiho, vdano, mrtvo.

Spomnil sem se, da sem sanjal nekoč o rokah, ki me pozdravljajo. Jaz pa sem šel in sem stopil na vsako, in sem jo strl. Roka se ni umaknila; videl sem samo, kako se je vdala in obležala.

«Nekdo je šel preko tega življenja, nekdo ga je strl!»

«Natakar! Plačam!»

France Bevk / Beg pred senco

Na pobočju hriba, posejanega z vinogradi, je stala hiša z razgledom na mesto, ki se je kopalo v poletni vročini. Sedeli smo na verandi, v senci trte, pili in govorili iz navade in dolgočasja. Spodobni ljudje, lažnivci in hinavci, ki smo se imeli za boljše, kot smo bili v resnici. Gospod Jernej je bil izjema. Ni pil vina, kadil je cigareto za cigareto. Na prošnjo navzočih dam, ki rade poslušajo zgodbe, je na brezstiden način pripovedoval svoje življenje. Ni ga olepšaval, niti zatajeval, kakor da pripoveduje zgodbe iz petnajstega stoletja. Dame so tu pa tam pogledale v tla, moški smo z vinom zalivali zadrego, ki nam je stopala na lica. In vendar bi bilo dolgočasno za nas, če bi ne bilo Jerneja z njegovim tragičnim življenjem vred, ki ga je vzel tako prekleto resno. Kaj bi bili sicer delali v tej poletni vročini? ...

*

Dokler človek ne postane skoraj morilec, ne ve, kaj to pomeni. To neznano čuvstvo mu je bolj daljno, kot vsako drugo čuvstvo na svetu. Kadarkoli sliši o dejanju drugih, se zgrozi nad krvjo, groznica mu gre po hrbtu in ga obsuje z mravljinci.

Počasi pa zori v človeku. In najčešče vzzori iz najglobljšega čuvstva ljubezni ali spolnega razmerja. Nekateri ljudje trdijo, da spolnost ne igra velike vloge v človeškem življenju. Pisatelji so po svoji naturi nagnjeni k abnormalnosti in najabnormalnejši med abnormalnimi je to trdil. Jaz pravim, da je spolnost prekletstvo in blagoslov človeške družbe. Dela človeka sužnja in gospodarja, dobrotnika in zločinca.

Kadar umori žena svojega moža, bi ga ne umorila, če bi ne bilo njeno čuvstvo ali razmerje do njega veliko, večje kot do drugih ljudi. Zakaj tisti hip bi drugega človeka ne umorila. S trenutkom, ko kane v razmerje prva kal sovraštva, ko se prvič

zabliskajo oči, je usoda zapečatená. Treba je bežati pred samim seboj in pred vsem, kar te obdaja. Življenje ima strašno logiko, ki se je ni mogoče izogniti.

Jaz ji nisem mogel ubežati.

Ko me je življenja hotna, do histerije čuvstvena ženska pogledala z zloveščim pogledom in se blazno zaljubila v mojo nedotaknjeno mladost, ki jo je brez sentimentalnosti vzela in užila brez tiste moje radosti, ki sem jo pozneje občutil, je bila položena kak katastrofe. Gospa Fani ni občutila starostnega in družabnega razmerja do mene, ki je bilo kričeče. V svoji strasti je bila slepa in gluha za vse. Še jaz sem čutil le podzavestno vse to.

Kakor kupec, ki ga oslepari trgovec za blago, katerega vrednosti ne pozna, sem vzela njeno telo in njeno ljubezen, ker jo je moje telo potrebovalo. V razbičani strasti sem jo skoro oboževal in sam sebi lagal ljubezen do nje.

Mislil sem, da sem svoboden. Nisem bil. Ko je prvič zaplala mladost v meni in se je nagnila do mladosti, da se ji razodene in se spoji z njo, ki edina sme zahtevati mojih moči, sem začutil, da sem suženj. Hlapec enooke zveri, ki je mučila mojo dušo z banalnostmi in vzela moje življenje v zakup za najnižjo ceno svojega egoizma.

Moje dekle me je z grenko besedo predramilo, da sem se zavedel samega sebe. Bil sem v stiski, da nisem mogel iz nje. V sramoti, ki je ni bilo mogoče pregledati do dna. «Tončka!» sem jecljal, «Tončka!» In v njenih očeh, ki mi niso mogle odpustiti, sem ugledal ponižanje samega sebe.

Takrat je kanil v razmerje s pohotno žensko duh po krvi, prikrita misel zveri, ki je skrita v slednjem človeku, in gloje, kadar se prebudi. Pozneje sem se je zavedel, kadar sem se spomnil v preteklost, tedaj še ne.

Nizala se je ironija na ironijo, ena bolj pekoča od druge. In da sem bil varan za telo, sem spoznal šele tedaj, ko sem ob luninem svitu trepetal pred lepoto dekliškega telesa in nisem občutil mesenosti v sebi. Nemogoče je postalo mogoče, duša se je dvignila v meni, grenko se je kobalilo v moji notranjosti. Prevaran ponos se je hotel bedno maščevati. Fuj! Pljunil sem nanjo, udaril sem jo, da se je skoraj zlomila pod udarcem, a vendar je bila zmagovalka. Jaz sem bil premagan.

Usoda mi je pokladala tramove na pot in mi je poslala dekle, ki je bilo kot veter nestalno, da nisem mogel najti potrebne opore v nji, dasi sem jo ljubil. Iz enega razočaranja

v drugega mi je bila bolj na srcu, to čutim še danes, ko spomin nanjo še ni popolnoma ugasnil. In kakor je včasih plamen do nje skoraj zatemnel, je drugič planil njegov zubelj do neba. Vedno više. Ko je morala na svatbi umreti zadnja čista misel kmečkega dekleta zame in sem jaz v noči zajokal vso težo zadnjih let na svoji postelji, je ostala edina Tončka. Če bi bila stopila predme in mi dejala: «Grešila sem!» bi bil dejal: «Grešil sem tudi jaz. Začniva novo življenje.»

Tako pa ni grešila. V strašnem polumraku, ko so strašile pošasti v polju, mi je ponudila telo pol v groznici doživetja istega dne in sem jaz trepetal in nisem vedel, kaj naj storim z njo. Bil sem bolešno sentimentalni, občutek tragične poštenosti me je prevzel tako živo, da sem meditiral nad dekliškim telesom, kakor Hamlet nad lobanje: Ali sem vreden, ali nisem vreden? Kaj mi je ponudila ona, in česa ji ne morem dati jaz? Kje je moja čistost?

Spoštovanje do dekleta se je izpremenilo v oboževanje, misel na gospo Fani mi je potisnila nož v roke. Kakor je od dne do dne zorela, je bila ta večer poln sad in sem jo vso črno samotno pot videl mrtvo pred seboj.

Še danes me stresa po životu.

Moji prsti se sami od sebe sugestivno krčijo, kadar pomislim na ta večer. Njen subti vrat se je zvijal, njene oči so strašno buljile, ko da gledajo v onostranost, njene ustnice so tiščale pene. Kar je podzavestno nastajalo v meni od prvega pogleda in poljuba skozi leta prevare in greha, je prišlo mehanično v moje roke... Davil sem svojo prevarano mladost, suženjstvo, trepet in strah...

Morilec!...

Kakor z viška je padla ta beseda v moje možgane. Šele takrat sem se zavedel, kaj delam. Moje početje je bilo početje ženske. Ali bom popravil zlò in greh z zlom in grehom? Ne, ne! Roke so popustile, njeno telo se je zvalilo na tla; še je dihala...

Ali bi z njenim mrtvim telesom odkupil svojo čistost? Kaj bi prinesel Tončki naslednji dan drugega kot strašno krivdo! Ne! Ne!

Planil sem. Bežal sem pred njo in sem se je osvobodil. Nisem bežal radi nje, radi morilne misli sem moral bežati. Če bi ostal v njeni bližini, bi čutil neprestano nož v svojih rokah. Tako strašna je ta misel, kadar se nepoklicana naseli v človeka.

Gloje kakor rak in ne zapusti te več, če uda ne odrežeš in ne bežiš pred njim...

In nisem mogel ubežati. Bil sem svoboden, drugi so bili sužnji pred menoj, dvoje senc je šlo za mano. Moja senca in senca ženske, ki je trepetala pred mano kot pred morilcem in me je zasledovala kot hudodelca...

Bežal sem... Bežal sem neprestano, v mislih in dejanju. Mūdilo se mi je iz življenja v življenje. Bil sem truden in žeijan počitka. Končati vse, nehati, poročiti se in začeti dihati ozračje pokoja...

Prvi del.

Tisti večer, ko sem skoro zadavil gospo Fani in zbežal čez balkon na cesto ter postal sredi polja, se nisem zavedel samo svobode, pač pa tudi neizmerne samote. Kam? Vrste murv so strašile ob potu, turoben mrak večera je še vedno ležal nad pokrajino. Napel sem oči, videl nisem ničesar. Dozdevne pošasti so izginile, pritajeno šepetanje, kot šumenje daljne reke, mi je prihajalo na uho.

Kam? V temo? V reko? Za to vrsto murv, ki jenja ob robu njive? Za svojo mislijo, ki se oklepa samo enega: svobodno dihati?

Hlad je zavel čez polje, tesneje sem se stisnil v pelerino. V mraz mojega čuvstva je pogledal očetov obraz, ki me je zrl z nerazumljivimi očmi, kot da me izprašuje.

Še sto drugih prikazni je šlo mimo mene. Duša si je ustvarila vrsto različnih možnosti, niti ena se ni mogla uresničiti. V tej hladni svobodi ni bilo ne tople besede ne gorke postelje, nobenega človeškega obraza, niti človeške sence ne.

Zdelo se mi je, da vidim samega sebe, kako stopam po stopnicah in sem potrkal na vrata gospe Fani, in jecljam prošnjo za odpuščanje, še preden so se odprla vrata.

Videl pa sem njen obraz, izbuljene oči in lise na njenem vratu. Morilec! Zgrozil sem se v sebi, in kakor da je bila misel že sklep, sem napravil z roko kretnjo kakor igralec na odru: «Ne, ne!»

V tistem hipu mi je prišla nova misel. Srečnejša od prve.

Oklenil sem se je in podvival korak. Ko sem dospel v mesto, so zazveneale šipe na širokem oknu v ozki ulici ključavničarjev. V oknu je še gorela luč.

Široka, kodrasta glava je pogledala ven. «Ivan», sem dejal. In preden sem utegnil povedati, kako in kaj, je ležal ključ na ulici.

Ivan je ležal poloblečen na postelji, pred njim je ležala odprta knjiga, klavir je samoval v kotu, na njem so ležale odprte note.

«Kaj pa ti?» me je vprašal dijak, kakor da je moj popolnočni obisk navaden in slednji večer prihajam k njemu. Bil je široka natura, učil se je malo, pečal se je z mnogočem, bral je vse in razumel mnogo.

Bil sem v zadregi. «Stanovanja nimam», sem dejal odkritosrčno, ko sem poprej pomislil, ali naj se zlažem ali ne. Bal sem se, da me bo izpraševal podrobnosti in hvaležen sem mu bil, da me ni vprašal po ničemer.

«To je malenkost. Saj imam jaz divan.»

Sedel sem k postelji. Po trudnem večeru me je v toplini sobe objela čudna omama, ki ni vplivala samo na telo, ampak tudi na dušo. Bil sem strt. Omahnile so mi roke in misli. Svoje žalosti nisem mogel zakriti.

«Kaj ti je?» je vprašal Ivan.

«Saj mi nič ni.»

«Veš, če bo moja gospodinja godrnjala — pojutranjem, ali čez teden, jutri še ne — ne maraj! Ženska nima duše!»

Ženska nima duše! Ta stavek se je takrat zarezal vame. In kakor da sem našel nekaj, kar sem iskal že dolgo, sem gledal v kodraste Ivanove lase, ki so se bujno prepletali in križali v neredu kot moje misli.

«Ali si že bral Ibsena?»

«Ne.»

«Pa kako hočeš postati pisatelj? Jaz bom znal vsega na pamet. Če drugega ne, priden je bil.»

Smejale se je cinično, zlobno. Moje misli so hodile bogve kod. Kopale so se v žalosti. Ženska nima duše!

Ivan me je gledal. «Čuj», je dejal. «Poslušaj ta odstavek.» Bral mi je, jaz nisem slišal ničesar. Ivan me takega ni mogel videti. V sunku se je dvignil s postelje.

«Čakaj. Poslušaj — pa boš zopet človek, če ne več.»

Sedel je h klavirju in zaigral. Povedal mi je, da je Beethoven. Ne vem, če je igral dobro ali slabo. Slišal sem samo posamezne zvoke, ki so se izgubljali, izprehajali se po labirintu mojih misli, kričali in zopet ugašali... Zaprl sem oči in bil sem v silni daljavi čisto sam, le neizmerna voda je padala

mimo mene, netopirji so letali nad menoj, čudna pajčevina me je prepredala...

Ko sem se predramil, je udaril zadnji zvok na klavirju in izginil v nič... Ivan me je zrl, moje oči so vrtale v praznino kot v skalo in niso mogle najti poti v življenje.

«Pojdi k vragu!» je dejal Ivan in se zavalil na posteljo.

«Tam je divan, če ne boš jutri drugačen, pojdi, odkoder si prišel!»

*

Bil sem drugačen. Spal sem skoro vse dopoldne. Spanec me je pokrepčal tudi duševno. Ko sem raztegnil roke v jesensko solnce, sem zopet občutil prijeten občutek svobode z vso silo. Polagoma se je vračal človek v mene, oči gospe Fani in lise na njenem vratu so izginjale, resno očitiranje je utihnilo.

Ivan je zaigral mazurko, moje srce je tolklo po taktu in ko me je pogledal, je dejal: «Vidiš, takega te imam rad. Žalosti je že v knjigah zadosti. Le škoda, da ti moram povedati, da te moja gospodinja težje vidi kot tujega psa v kuhinji.»

Razumel sem. Nekoliko se je zamajalo pod mojimi nogami, pa je Ivan zinil kot nalašč še dalje:

«Če bi bil milijonar, bi ti rekel, da mi kupi vilo, jaz bi ti pa prepustil to sobo. Ko si pa prišel v napačni hiši na svet, ti povem za sobo, ki ni draga in ne za «bog lonaj», ampak za «počakaj».

*

V visokem podstrešju štirinadstropne hiše sem najel sobo. Njen dohod in njena lega sta bila taka, da sem dobil vtis, kakor da stanujem v visokem stolpu z razgledom na skupino nižjih hiš z mnogimi dvorišči. Nikoli nisem srečal človeka na stopnicah, ne gospodinje niti gospodarja. Majhna sobica s poševnim stropom je bila tako majhna, da sem stal sredi nje in segel na posteljo, na mizo, na okno in na umivalnik.

Vendar je ta sobica silno prijetno vplivala name. Kakor da sem v nji popolnoma ločen od drugega sveta, kralj v svojem majhnem kraljestvu. V nji sem pozabil na vse, da sem kdaj živel in se razbijal v svoji notranjosti. Drugi človek, ki je bil v glavnih obrisih že nastal v meni, se je spopolnjeval. Poteza za potezo je postajala močnejša, jasnejša in bal sem se, kdaj stopim med ljudi, ki so me prej poznali.

Le ena stvar me je vznemirjala. Po ne vem katerem naključju je stanoval v moji sobi pred menoj mlad slikar, ki je

pustil ženski akt pri postelji na steni. Obraz te ženske je bil obrnjen proč, telo je oznanjalo pohoto, ogromne prsi so kipele, ledja so se bočila kakor boki ladje. Kadar sem stopil v sobo, so mi pale oči vanjo, kadar sem ležal na postelji, sem se pasel na nji... Zadrževala me je v snovanju novega jaza in tiho sem jo sovražil...

*

Do omotice čudno mi je bilo, ko sem po vsem tem nanovo izpregledal. Pisano steklo je padlo raz oči in nisem zrl v naravnih barvah samo sebe iz preteklosti in gospe Fani, ampak tudi Tončko.

Prve dni sem se ogibal ljudi. Nato sem jo iskal in je nisem mogel najti. Ko sem jo zagledal, se mi je zdela drugačna, nego tisti večer, ko sem jo zapustil. Spoznal sem, da boga, ki ga obožujemo, ne smemo sleči, ne se mu preveč približati. Dokler ga molimo polmiže, je njegova glorijska od obzorja do obzorja, ko ga pogledamo z mrzlim pogledom svobodnega bitja, ki ne pozna več ne bogov ne sužnjeve, je mozoljček na obrazu velik in nadležen kakor gora...

V tem mrzlem gledanju brez nadnaravnega oboževanja sem spoznal, da se vede Tončka brezbrizno proti meni. Prihajala je redko na sestanke, postala je redkobesedna, molčeča, dasi je na vsa moja vprašanja molče zatrjevala, da me ljubi. Tudi vest, da nisem več pri gospé Fani, je sprejela tako hladno, da me je potrla; jaz pa sem pričakoval njenega vzhičenja nad tem. Zdelo se mi je, kakor da premišljuje nekaj težkega, kakor da je razočarana nad menoj.

Včasih bi bil najrajši pahnil od sebe vse, takrat mi je bila v muko in blagroval sem tiste ure, ko ni prišla. Njena miloba je izgubila mikavost, zakaj sreče, ki sem jo pričakoval od nje, ni bilo; puščoba se je zarastla čez mene.

Vsled tega sem doznal še nekaj strašnejšega. Žival, ki je spala v meni, se je pričela nemirna premikati. Včasih, kadar sem hotel najmanj, je vstal pred menoj obraz gospé Fani in spomin na ure, ki sva jih preživela v grdobiji. Ko sem bil s Tončko sam na polju in je legel mrak na zemljo, me je objela želja, da bi jo zmel v rokah. Poželenje je gorelo v mojih zenicah...

V čisto misel na dekle se je pomešala grdobija in jo je polagoma premagala vso. Kakor preganja gladnega samo misel na jed in uniči vse duševno življenje, tako je legla meni na možgane moja druga senca in ni hotela strani...

Gospo Fani sem srečal na ulici. Bila je s črnolaso žensko, ki je imela oči kot oglje. Pogledala me je z dolgim pogledom, korak ji je zastal. Jaz sem se ji hotel ogniti, bilo je prepozno. Nisem je hotel pozdraviti, a sem jo pozdravil vseeno.

Ko sva bila trideset korakov drug od drugega, sem se ozrl. Tudi ona je gledala za menoj. Ženska, ki je bila z njo, je imela smeh v licih. Zagomazelo mi je po životu, vsa kri mi je planila v obraz. Šel sem dalje in se nisem več ozrl.

Mojo hojo pa je spremljala slika, kakor sem jo videl, pol obrnjeno za mano, ki me zre po strani. Videl sem podobno kretnjo v preteklih večerih, ko sem srečaval v dolgo benečansko ruto zavito žensko, ki je gledala za menoj.

Ali zasleduje moje stopinje? Njene oči niso več izbuljene, na vratu ni lis, sem pomislil.

*

V predpustu me je Tončka docela zapustila; begoma je prihajala, bežno je odhajala le za par minut. V samoto sobe me je zazeblo, gola ženska na steni je dobila ob plapolajoči sveči žive gibe.

Dvignil sem se. Kakor pijan sem taval po stopnicah in potrkal na Ivanovo okno.

«Glej, glej,» je dejal on in ni vstal od klavirja. «Ti si?». Nato je molčal. Pol premražen sem stal poleg njega in čakal, da bi nehal. Ni nehal. «To je Wagner», je dejal med igranjem. «Sedi!»

Sedel sem, klobuk sem držal v rokah, kakor da ga nimam kam položiti in strmel v glasbo, ki je nisem mogel umeti... Sredi godbe je Ivan prekinil in pogledal vame: «Kaj se ti zdi?»

Skomizgnil sem z rameni.

«Prav imaš. Jaz sem tvojih misli. Ali greš v maske?»

«Ne vem.»

«Klovna in črni domino imam. Jaz domino, ti klovna. Še je zgodaj, obiščiva družine.»

Oblekla sva se in stopila na ulico. Po tratoarju so plesale predpustne maske in pihale v pozeble roke. Mene je objela razposajena radost. Pomešala sva se v pisane gruče in divjala z glasnim krikom po trgu...

V toplih kuhinjah sva se razgrela ob smehu gospodičen. Bili so sami meni neznani obrazi, ustnice so ugibale najino ime, niso me uganile. Ko sva bredla iz ulice v ulico, se je Ivan ustavil: «In ti, ali ne greš nikamor?»

«Ne vem.» sem dejal.

«Ali nimaš nikjer nikogar?»

In ko sem pomislil, je šlo po mojem životu nekaj mrzlici podobnega. Peljal sem ga s seboj, občutil pa sem, da me je ta hip minila razposajenost. Potrkala sva na vrata gospe Fani.

Tuj ženski glas se je oglasil, odprli so nama, Ivan je uganjal burke, jaz sem ostal kakor pribit. Kaj me je zopet zaneslo sem? Čemu sem prestopil ta prag. Neznano je šlo skozi mene in se premikalo skozi možgane...

Ob ognjišču je sedela gospa Fani, na koncu mize je slonel njen mož. Ženska, ki nama je odprla, je bila črnolaska s ceste. Ko sem jo zagledal, sem obstal, naredila je vtis name.

Nisem je poznal, ne vedel, odkod je prišla. Na mizi sem zagledal par mojih knjig; vse, kar sem imel, sem pustil pri gospé, ona mi jih ni vrnila.

Da bi se ne izdal, sem izpregovoril z visokim glasom tudi jaz. Oči gospe Fani so se vpičile vame, da sem se zdrznil. Mehanično sem potegnil Ivana za rokav in mu pošepnil: «Pojdiva!»

Gospa pa se je dvignila in ko sva z Ivanom ob naglem odhodu in smešnimi pokloni podajala roke, jo je stisnila, da bi bil kriknil od bolečine. Pri vratih mi je pošepatala: «Poznam vas!»

Ne vem, kdaj sem stopil na cesto. Divjala sva po ozkih, temnih ulicah in pol v omotici sva potrkala pri Tončki. Pol glave je pogledalo skozi vrata, nato so nama odprli.

Tončke ni bilo. Kakor mora je leglo name to spoznanje. Umolknil sem, tudi Ivan je obstal in skomizgnil z rameni, kot da nimava česa tu iskati. Z menoj je šla težka misel: «Kod hodi Tončka?» Ljubosumje me je morilo.

«Smej se, bajazzo!» me je udaril Ivan po rami. «Smej se, če ti poka srce!»

Kakor da je spoznal mojo notranjost. Nato se je spustil z visokim glasom v krohot, ki je odmeval do zvezd.

Ko sva se vračala, sta naju v ozki ulici obdali dve v črni domino oblečeni maski. Ivan je razposajeno zbežal, mlajša maska pa je mene prijela za roko podobno kakor gospa Fani pri vratih in dejala z neizpremenjenim glasom:

«Pri Tončki si bil.»

Mržel pot me je oblil po hrbtu. To je ona. Jedva sem se zavedel kakor od udarca, dejal sem: «Ne!»

«Bili ste!» je siknila. Pa sem videl, da njen glas ni več strahoten, glas ukazujočega, ampak glas ženske.

«Ni je bilo doma,» sem odgovoril.

Nato je molčala. Skušal sem ji odtegniti roko, zopet jo je ujela. Skozi črno masko sem videl njene oči, ki so gorele kakor dva oglja.

«Čemu ne pridete?» je dejala. «Saj nisem sama, če se bojite...»

Takrat sta prihitela Ivan in druga maska v divjem begu nazaj. Ivan me je prijel za roko in me potegnil za seboj.

Bil sem mu hvaležen, vendar sem bil z mislijo pri črnem dominu, ki so mu gorele oči... Ko sem se slekel, sem skoraj omahnil na stol.

*

Neverjetno je, da so moje misli uhajale h gospé. Neverjetno, da zakonski ljudje, ki se smrtno sovražijo, rodé otroke. In vendar je vsegospodujoča mati ironija tudi to lepo uredila.

V samoti podstrešne sobe, v toploti postelje, me je bičala kri. Spomnil sem se stiskljaja roke, pogleda maske črnega domina in besed: «Zakaj ne pridete?» Od tu pa so šle misli daleč nazaj. Gorel sem.

Od prsi do bokov ženske na steni je šel moj pogled in se izprehajal zopet navzgor. Na vseh gubah se je ustavljal in jo je oživiljal s fantazijo, ki ni hotela ugasniti.

Nekoč sem obrnil podobo, ko sem stopil v izbo. Ko sem legel v posteljo, sem videl, da je na drugi strani s črnim ogljem skicirana smrt. Ali je slučajno nastala pod umetnikovo roko, ali je bila nalašč narejena. Koščena lobanja se je smehljala z lačnim nasmehom.

Sunkoma sem se dvignil s postelje in obrnil podobo. Ljubše mi je bilo življenje kakor smrt. Podoba pa je oživela. Videl sem gibe rok in nog, čutil, kakor da plezajo ljubezni vajene ženske po moji polti.

Oblekel sem se in pogledal na uro. Bilo je zgodaj. Stopil sem na ulico in obstal pred hišo, ki je imela zadaj verando. Potrkal sem na vrata v prvem nadstropju.

Gospa Fani ni bila sama doma. Ta večer me ni videla oblečenega v klovna. Trepetala je. Moje navzočnosti ni mogla prenesti brez razburjenja. Tudi jaz sem trepetal. Dasi sem stal v pozi ponosnega zmagovalca za vrati, bi se bil najrajši zrušil.

Zrla sva se, kakor da se mora v teh pogledih odločiti najino razmerje za naprej. Počasi je prešla najina okamenelost v besedo. Za mizo je sedela čr nolaska in šivala.

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

Šele to pot sem jo pogledal docela. Dvoje črnih oči me je gledalo zvedavo, temna polt njenega obraza in njenih rok je bila lepa.

Gospa Fani je obrnila pozornost drugam, da bi se iznebila zadrege. Pokazala je na gospodično, zvit nasmeh je sprožil njene ustnice, ki so se razširile:

«Ne poznata se. Moja prijateljica Lojza...»

Priklonil sem se. Lojza mi je podala roko in sramežljivo zaklopila goste obrvi.

«To je gospod, o katerem sem vam že pripovedovala,» je dejala gospa in mi ponudila stol. «Naš dijak. Kmalu bo samostojen.»

Zadnji poudarek me je zbolel. Lojza me je pogledala še enkrat pozorneje. Videl sem njene razkave roke, od dela razdejane. To srečanje je vznemirilo moje telo še bolj. Polt te ženske je imela tako močan vonj, da je vplival na živce in na možgane. In vendar me je pomiril in nasitil. Ko se je gospa skrivaj dotaknila moje roke in mi šepnila: «Čemu niste prišli malo pozneje?», sem se je otresel: «Ne!»

Potem dolgo več nisem prišel.

(Dalje prih.)

KNJIŽEVNA POROČILA

S L O V E N S K A D E L A

Rad. Peterlin - Petruška, Znamenje. Ljubljana. 1925. 56 str. Samozaložba.

Drugi zvezek svojih poezij je Peterlin - Petruška krstil «Znamenje». Ni to tajnostno-zagoneten znak kakega modernega mističnega poeta, kakršna sta, recimo, P. Claudel ali O. Březina, marveč čisto realno domače znamenje, kakršnih je toliko, poslikanih s patroni domače fare, po naših vaseh, pod katerim včasih obstane popotnik, da se odpočije in razgleda. Tudi romar Petruška je po svoji poti po cesti in stepi prišel domov, pod vaško znamenje in je sam ves vaški, ljudsko-preprost, naroden, slovensko čuvstven, a ne tragično razgiban, vinoljub, a ne Dioniz. Ampak slovenski človek! Kdo nam ukleše njegov obraz, monumentalno preprost in pravilen, kdo zajame njegovega duha, tišjega od tišine sveta. Jok brez solza, nemo drgetajoč smeh, gnev, ki se grize v zemljo, vera, ki opaja... Cankar nam je ustvaril prometejsko silni lik hlapca Jerneja — a v s e h črt ne vidim na njem. Ali ni hlapec Jernej torso? Župančič je opel vonj te zemlje v mogočno-ubrani «Dumi». Na vse strune je zapel...

Petruška je zapel na eno struno. Da je z a p e l, je dovolj.

To je notranja oznaka. Zunanja pa je ta, da je Petruška zorel v svoji pesmi ob poznejših sopotnikih naše moderne, Golarju, Puglju i. dr. Zato ni

ški jezikovni sferi. Isto potrjuje nelepi obrat «o tem bo še govora» (str. 72 in dalje in infinitum), ki se mu včasih pridruži (v trdilni obliki!) bratec: «kar daje povoda» (str. 125). Laškim tožilnikom je pisatelj boj napovedal, kajti mnogo manj jih je v tej knjigi kakor v dosedanjih njegovih objavah, so pa še (str. 45: se vabi druge le s pečatom, dalje str. 74, 97, 150, 158). Določne in nedoločne oblike pridevnikov pisatelj ne rabi vselej pravilno (str. 18 nasl.), niti ni prav varen pri rabi predpon u— pa v— pri dovršnih glagolih n. pr. vkrasti, vropati, vdariti itd. (str. 127 nasl.). Krive so oblike: «nek» (str. 96) prav: nek i, instr. otroci (str. 59 nasl.) prav: otroki, stopinja (str. 62 nasl.) prav: stopnja. V celoti pa je jezik znatno boljši od jezika v prejšnjih pisateljevih publikacijah. Strani, ki so bile skrbneje redigirane, se zelo dobro bero.

France Bevk / Beg pred senco

(Nadaljevanje)

Ko je udaril vonj prve pomladi v sobo in so zacveli kostanji v globini dvorišča visoke hiše, sem začutil v svoj tesni kôti kakor godbo, ki je prihajala od bogvekodi. Ali je Chopin? Katera njegova mazurka je sladkejša? Čudovita vihravost je prešla v moje ude. Kakor da sem se izluščil popolnoma in oblekel novega človeka docela, je bil še ta občutek močnejši in odločnejši kot drugokrat. Kakor čmrlj, ki je zašel v poltemno sobo in išče izhoda...

Tiste dni sem srečal Tončko. Dolge dni sva se videla le na ulicah mimogrede, takrat sva se srečala v drevoredu.

Zahrepenel sem po nji. Prijel sem jo za brado in videl, da je tudi v njenih očeh veliko hrepenenja.

«Pridi jutri,» sem ji dejal.

In kakor da je teža padla na njena lica, je pomislila. Nato je prikimala, da pride.

Njenega pomisleka tedaj nisem razumel, sedaj mi stopa jasno pred oči. Bil sem jo pripravljen čakati vse vonjave večere in giniti v koprnenju. Saj je tudi samo koprneti lepó. V koprnenju utone grešnost. Vedel sem, da bom, kadar bo prišla, pokleknil pred njo, ona pa se bo smehljala z zagonetnim smehom. Dobra in lepa. Oklenila se bo mojega vratu, njeno telo bo gorelo. Kdo jo razume?

Dejala je, da pride, ni je bilo. Šest dolgih ur sem meril drevored in jo pričakoval vsako naslednjo minuto. Zaman. Bil

sem potrpt, pa sem pomislil, da je bila zadržana in joče zaprta med stene, ko ne more priti.

Prišel sem drugi dan zopet. Z nič manjšim upanjem kot prejšnji večer; tudi ta večer ni prišla. Ko je še tretji večer mojega pričakovanja, ki sem ga podaljšal do enajste ure, ni bilo, mi je zoperno leglo na srce. Trudna osramočenost je legla name, užaljenost mi je zalila srce. Maščeval bi se bil.

V kavarni sem naletel na tovariša. Bil je vinjen, govoril je resnico brez potrebe, ne da bi ga bil kdo vprašal.

«Ali jo ljubiš?» je mežikal váme, tako pomenljivo, da se je kljub mržnji, ki sem jo občutil do Tončke ta hip, krčilo v prsah srce.

Nisem odgovarjal, on pa je meril mojo notranjost in moj obraz in, kakor da se natihoma naslaja nad menoj, je dejal:

«Danes ima drugega.»

Kakor bi me bil pičil gad, sem se zganil in zastrmel v njegov smeh. «Kdo?»

Bil je lep, elegantno oblečeni mladenič, ki je delil z njo večere bogvekje, ko sem jaz hodil eno in isto pot, od prvega drevesa v drevoredu do zadnjega in nazaj.

Še bridkeje kot poprej se je vse uprlo v meni. Težka misel je križala čelo, spoznal sem marsikaj, česar prej nisem vedel. Žalost se je zlila z žolčem. Pil sem.

Ko sem šel ponoči mimo Tončkinega okna, se mi je zdelo, da se sveti luč za zavesami. Mehka plapolajoča luč me je zbodla v dno duše in skrčila pest. Pobral sem kamen in ga zalučil v okno, da so zažvenketale šipe na tla...

Pijanega me je gnal korak sam od sebe mimo hiše z levjo glavo nad vhodom. To je bila hiša, iz katere sem ušel pred samim seboj — morilcem. Ko sem pogledal kvišku, sem videl v svitu ulične svetiljke obraz nad seboj. Bila je gospa Fani. Včasih je prebedela vse noči na oknu. Spoznala me je. Ko sem se ozrl znova, je zamahnila z roko.

Razumel sem njen migljaj, zablodil v tlakovano vežo, ki je odmevala pod koraki, vrata sem našel odprta.

«Nocoj sem sama. Moj mož je že odšel, gospodična Lojza spi v sobi.»

To je dejala mirno, kakor da se med nama nikoli nič strašnega ni zgodilo. Ponudila mi je stol, ona je sedla na mrzlo ognjišče.

Ko sem že sedel pred to žensko, ki sem ji ubežal, kot beži čista duša pred zlodejstvom, sem se vprašal kot vedno v takih slučajih: «Počemu sem prišel?» Prisotnost tega vprašanja me je potrla. Sklonil sem glavo, ki je bila že trudna od pijače in jo je obtežila še duša.

Vrsta dolgih trenutkov je prešla. Zdi se mi, da se je tudi gospa Fani vprašala, počemu mi je zamahnila z roko. Ura je bila pozna, kazalec se je pomikal proti dvem.

Iz tega molka se je prva zdramila gospa Fani: «Kaj mislite?»

Dvignil sem glavo. Pol v sanjah sem odgovoril: «Nič. Na kaj naj mislim?»

«Na ljubezen.»

«Ah,» me je speklo. «Ženske so vlačuge.»

Ta beseda je bila prenagljena. Gospa me je pogledala široko, njena roka je počivala na kolenu.

«Od kdaj je vaša sodba taka?»

«Od zmiraj.»

Gospa je umolknila. Čez nekoliko časa je vprašala s tajnim smehom v licih.

«Tudi Tončka?»

«Tudi,» sem dejal mrzlo.

Vsaka izprememba, ki se je izvršila pri meni, je gospo vznemirila. Premislila je do dna in ni vedela, kam bi s to besedo.

Čez nekoliko časa je dejala: «O Mariji bi tega ne mogla reči.»

Skomizgnil sem z rameni. V dušnem stanju, v katerem sem se nahajal, nisem mogel z besedo nazaj.

«Morda.»

«Ko je šla na počitnice, vas je pozdravila najtopleje. Tri dni čez čas je ostala tu. — Kaj to pomeni?»

Spomnil sem se Marijine bližine, ko sva sedela nekoč v mraku kuhinje in govorila o lepoti. Njene besede so bile božajoče in so se rahlo dotikale mojega srca. Čislal sem jo. Junaški mir njene notranjosti, ki ni bila brezбриžna do mene, je vplival name. Gojil sem spoštovanje do njenega spomina. Tudi ta hip mi gospejina beseda o nji ni bila prijetna. Stresel sem se sam v sebi: Čemu mi omenja to žensko?

Dejal sem po dolgem molku: «Kdo razume to dekle?»

«Jaz jo razumem. Vi ne vidite, ker ste zaljubljeni.»

Nisem se mogel premagati, da sem povedal resnico. «Ljubezni ni več.»

Ni mi verjela, vendar se je tiho nasmehnila predse. Ko je pogledala zopet vame, je dejala počasi, kot bi narahlo tipala v negotovost:

«Ali vam ugaja gospodična Lojza?»

Molče in z razprtimi očmi sem gledal gospo Fani. Počasi je vstajalo iz dna izkušenj preteklih dni ozadje tega vprašanja.

Nisem mogel trditi, da Lojza ni naredila vtisa name. Priznal sem sam v sebi, da sem mislil nanjo. Ko sem jo srečal na cesti, sem se ozrl za njo. Tudi ona se je ozrla. Postala sva za hip oba, nato sva se nasmehnila in šla dalje.

Tega vtisa nisem hotel povedati gospé; nisem ga sodil resno. Kakor da mi ni nič do nje, sem našobil ustnice in skomizgnil z rameni:

«Čedno dekle.»

«Ta bi bila za vas.»

Moja tiha misel se je uresničila, njen namen je bil gol pred menoj. Skoraj zakrohotal sem se. Vendar nisem mogel vzdržati njenega pogleda. Pogledal sem v tla.

Gospa Fani me je bistro premotrila in ni mogla zakriti pri-tajenega nasmeha. «Lojza leži v sobi,» je dejala. «Če jo hočete videti...» me je pogledala z očmi zvodnice, «v spanju je kot angel.»

Topel zrak kuhinje je vplival name. Vendar je sram izpreletel moja lica. Odklonil sem ponudbo, žensko oko je videlo, da nisem bil odkritosrčen.

Peljala me je skozi ozko temno predsobo v spalnico. Ko je zagorela luč, se Lojza ni prebudila. Polodprta usta so mirno dihala, temna polt, črne obrvi in lasje so se divno odražali od belih rjuh. Ena noga je ležala izpod odeje, valovita črta, ki jo je obkrožala do kolēn, je bila nehibna.

Stal sem in gledal. Pod odejo odražujoče se telo je stalo kot živo pred menoj.

«Vidite,» je šepetala gospa Fani v uho. «Človek bi jo ugriznil. Ni mlada, a zrela ženska je... Šest let je potovala...»

Izpreletelo je moje telo. Umaknil sem se iz sobe. V polmraku predsobe me je gospa stisnila za roko: «Da ji ne poveste.» Nato je pokazala na drugo sobo. «Tu so prazne postelje.»

Beseda je bila jasna, pogled na spečo Lojzo me je vznemiril, vendar se je namen mojega prihoda v hipu izpremenil.

Z naglimi koraki sem stopil do vrat, preskočil stopnice, v naslednji minuti me je požrla ulica.

*

Po tem dogodku sem tri dni mnogo spal. Telo se je spočilo, duša je dobila ravnovesje. Zdaj šele sem mogel presoditi izgubo Tončke, zakaj smatral sem jo za večno izgubljeno. Zanj sem izklesal svoj značaj in uravnal svoje ravnanje povsem drugače kot do sedaj. Radi nje sem skoraj postal morilec. Ko sem izvojeval svobodo in raztrgal vse vezi ter stopil v čisto ozračje resnobe, so zmanjkala tla, ki so mi dajala hrane. Nisem si mogel tajiti: ta izguba me je bolela. Na videz je bilo trdo moje čuvstvo, vendar je bolestna mehkoča stopila v moje srce.

V mestu je gostovala rimska operna družba, ki je potovala triumfalno po vsej Italiji. Peli so «Gospo Metuljček». Občinstvo je zasedlo rdeče tapecirane sedeže do zadnjega kotička, med njimi sem se tiščal jaz.

Ko se je dvignil zastor, sem polagoma pozabil na vse. Čar godbe me je objel, tuja zemlja je dihala z odra v parter, silna lirika Japonske s črešnjevimi cvetjem in kresnicami. Kakor da se taja led v mojih prsah, se mi je zdelo.

Ko se je tretjič dvignil zastor, so mi pričele teči solze, ki so močile lice proti moji volji in ki jih nisem mogel ustaviti.

«Kako zna ženska ljubiti! Kako zna ženska varati!» sem združeval predstavo na odru z lastnim doživetjem. In kljub vsemu sem verjel v pesniško podobo ženske, ki jo je utelesila umetnica v besedi in kretnji.

«Da bi jo srečal jaz!» sem ječal v svoji duši, «bi poljubil stopinje njenih nog...»

Izmed vseh velikih del umetnosti je napravila ta opera na moje dušno razpoloženje tak vtis, da se še pozneje nisem ubranil solz in bi se jih še danes ne.

Blazen, omamljen, sem taval domov. Legel sem na posteljo in hotel misliti, nisem mogel misliti. Pred oči je stopila slika ženske, ki čaka zaman...

*

Nekaj želja po pozabljenju vsega, nekaj radi Lojzine slike, ki mi v trenutkih, ko me je trapila mesnost, stopala v postelji ležeča pred duševne oči, sem šel znova h gospé Fani.

Vselej sem se bal grehov zoper značaj. Tudi to pot sem si očital. Vendar sem našel izhod za svojo vest in sem po prisrčnem sprejemu in veselju, ki sta ga kazali ženski, ostal. Povabili sta me na izprehod.

Večer je vel pod kostanji, krogle so pritrkavale na kegljišču, ko smo sedeli na gostilniškem vrtu. Vse je bilo tiho, le iz

ozadja hiš, ki so obdajale dvorišče, je prihajalo brenkanje na mandolino in pesem, ki jo je polglasno pel moški glas.

Gospa Fani se je neprestano nasmihala; Lojza me je pogledala z dolgimi pogledi, jaz sem se v zadregi malomarno razgledoval po vrtu.

«Povejte kaj, gospod,» je dejala gospa.

«Kaj naj povem?» sem rdel v zadregi.

«Mnogo in lepó znate pripovedovati. Če bi bila tu Tončka, bi vedeli povedati mnogo.»

Ta opazka me je zbodla. Lojza me je pogledala globoko v oči:

«Ali res? Ali medve nisva toliko vredni?»

Ta rahel zbodljaj me je zadel, da sem zapičil oči v gospo Fani; ta je spoznala, da je jeza v mojih zenicah. Bala se je, da ne pokvari dobre volje večera, zato je hitela popravljati.

«Molila nista vse dolge večere. Danes pa molčite.»

Preden sem mogel odgovoriti, je dejala Lojza:

«Ali imate res tako radi Tončko?»

Na te besede bi bil Tončko zatajil. Pa je ni bilo treba. Dejal sem resnico: «Nimam je več!»

«Tako naglo menjate ljubezni?»

«Ne verjemite mu!» je povzela gospa. «Stokrat je obljubil, da jo pusti, še nikoli tega ni storil. Zvest ji bo do groba.»

Gledala me je s prodirajočimi očmi, da bi izluščila resnico; tudi moj pogled je ni izpustil. Nastal je hip zadrege; obe ženski sta izpregovorili, jaz sem trdovratno molčal.

Molk je prekinila gospa Fani, ki je ponovila besedo, ki jo je že dejala prejšnje dni: «Poglejte gospodično Lojzo. Ta bi bila za vas.»

Lojza je gledala v mizo, njene oči so lovile izraz mojega obraza. Silil sem hladnost. Nemira nisem mogel zakriti. Odgovoriti nisem mogel ničesar.

«Videla je svet, zna šivati... Lepote ji ne morete zanikati...»

Meni se je gospodična smilila, gospa se mi je gnusila. Ko sem spoznal vpliv besed, ki so delovale na Lojzo, bi jo bil rad opomnil: «Pazite se!» Ni bilo mogoče.

Na te besede je izginila dobra volja. Različna čuvstva so nas obvladovala s tako silo, da za brezskrbnost večera ni bilo prostora več.

Le nekaj besed se je utrgalo iz nas in se plazilo med nami, pomembnih je bilo le deset:

«Lojza bo šivala pri nas. Ali nama boste delali družčino?»

Nisem dejal, da ne.

«Tudi spala bo pri nas,» je ponovila gospa Fani z bleskom v očeh. Razumel sem pomen te besede.

Ko smo se vrnili domov, sem se hotel posloviti. Na prošnjo gospé sem ostal pri večerji, ki nam je zopet razvezala dobro voljo in izpregovorila oprezno: «Počemu boste hodili tako pozno domov? Pri nas ostanite!»

Videl sem njen pogled, ki se je sugestivno uprl vame in me tiščal krčevito. Sprva nisem mogel odgovoriti. Nato se je nasmehnila gospodična Lojza in s pogledom, ki je mehko prosil, je dejala: «Saj se vam ne bo nič zgodilo.»

Nisem vedel, ali je bila v teh besedah naivnost ali prevejanost. Smejali smo se vsi trije. Ta smeh je molče pritrtil gospejinim besedam.

Ko mi je gospa Fani odkazala sobo in posteljo, je dejala: «Na svoji nekdanji postelji, vem, da nočete spati.» Uganila je.

Obstala sva pred posteljo. Par trenutkov sva se zrla in ne vem, kakšen je moral biti moj pogled, ko se je gospa naenkrat zdrznila in mi segla v lase.

Prijel sem jo za roko, zvil jo in stisnil, da je zaječala. Moj obraz je kazal energijo. Poizkušal sem v sebi vse drugo in nisem hotel poklekniti, dasi sem gorel...

«Gospa, tega nikoli več ne!»

Ustnice so ji zatrepetale. In kakor bi trenil, je klečala pred menoj. «Vse storim za vas, če hočete...»

Bila je sužnja pred mojimi nogami. Ponižana je klečala in prosila koščka tistega, ki ji je nekdanj hlapčeval, in jo je skoraj umoril. Za hip se mi je zasmilila. Nato pa sem jo dvignil.

«Gospa! Lojza vas čaka...»

Te besede so jo brez vzroka prestrašile kakor človeka, ki ne dela prav. Zdrznila se je, pogledala me še enkrat, nato izginila v kuhinjo.

Legel sem na posteljo. In preden sem mogel napol razmisliti, kaj se je prav za prav zgodilo, sta stali obe ženski pri vratih moje sobe. Gospa se je hlinila, niti z najmanjšo potezo se ni razodela.

«Pozdravit smo vas prišle; saj dovolite,» se je hlinila gospa.

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

Sedla je na prazno posteljo, Lojzi je velela, naj sede k meni. Obotavlja je sedla na rob in gledala moje gole roke in prsi, ki so gledale izpod odeje; moja polt je blestela v drobnih kapljicah.

«Na tej postelji še niste spali,» mi je dejala gospa.

«Postelja gospodične Marije,» je opomnila proti Lojzi. Meni pa zopet: «Jutri povejte, kaj boste sanjali.»

«Ne sanjam nikoli.»

«Nocoj boste sanjali. Morda celo o Lojzi.»

Ženski sta se spogledali. Lojzin pogled se je umaknil mojemu in iskal po stenah, ki so bile poslikane nagosto od vrha do tal.

Gospa Fani me je pričela hvaliti, ženski sta opazovali oblike mojega telesa, ki so se odražale pod tenko poletno odejo. Lojza je sedla bliže. Njena ledja so se dotaknila mojih. Ovalne črte njenega telesa sem občutil po vsem telesu.

Dvignili sta se in gospa Fani me je merila spolzko: «Radi bi, da bi ostala Lojza pri vas? Za ženo jo vzemite.»

Ko sta ženski odšli, sem se dvignil. Stopil sem do okna in pogledal na trg. Bil je od meseca obsijan. Vonj poletja je dihal skozi line. Nemir ljudi na ulici se še ni polegel.

Trepetal sem. Legel sem na posteljo in nisem mogel spati. Vstal sem znova in sanjal v luč, ki se je kot skozi kopreno pretakala vsepovsodi. V to kopreno je bila zavita moja mladost, ki sem jo jedva spoznal. Iz nje je gorela moja kri, moje hrepenenje, ki mu nisem vedel konca ... (Dalje prihodnjič.)

KNJIŽEVNA POROČILA

SLOVENSKA DELA

Zavratne pošasti. Slovenski mladini napisal Josip Ribičič. Lesoreze izdelal Božidar Jakac. Založilo «Društvo kulturnih delavcev v Trstu», 1924. Prodaja založba «Jug» v Ljubljani.

Ribičič je plodovit mladinski pisatelj. Preteklo leto je poklonil mladim poslušalcem uspelo pravljичno igro «Kraljica Palčkov», letos je spet «mladim in starim v pouk in zabavo» napisal parabolo «Kokošji rod» (Gorica, 1924. Izdala in založila Narodna knjigarna).

Zdaj nam pošilja iz Trsta novo knjigo za mlade bralce, «Zavratne pošasti». A te sicer vrlo zanimive knjige — se mi zdi — naša mladina ne bo kaj vesela, ne bo je rada jemala v izbirčne roke. Zakaj zadnje Ribičevo mladinsko delo je težko, utrudljivo, temačno. Je to povest čisto posebne vrste, ki pa ni brez delnih enačic v mladinski literaturi drugih narodov.

Avtor opisuje sovražnike človeškega pokolenja, sušične bacile, ki se boré na življenje in smrt z izmozganim, otrovanim predmestnim ljudstvom.

France Bevk / Beg pred senco

ni lahko odreči predsodkom, na katere je vezana ohola človeška pasma. A opičje prednosti, če pogledamo trezno, so nedvomno višje od človeških — —»

*

«Opičja izkaznica nadomešča vizume vseh držav in nudi neomejen vstop v gozdove, polja, močvirja in brloge vse zemeljske krogle.»

Pričujoče izpričevalo je dano vitezu opičjega reda (ime) kot potrdilo, da ima omenjeni vitez opičjega reda neomejeno pravico prekoračiti, prevoziti in preleteti vsako mejo in poljubno stražo, ki so postavljene po človeških «svobodoljubnih» zvezah, da ni vezan z nobenimi obvezami in prisegami in nikomur ničesar ne dolguje — prost je, da stori, kar hoče, in misli, kar mu pade v glavo, pod pogojem, da varuje svoj rep.»

(Iz knjige «Vzvihrana Rusija», 1919—1920.)

France Bevk / Beg pred senco

(Nadaljevanje)

Naslednje dni sem obiskal hišo z levjo glavo nad vrati pogostokrat. Prinesel sem knjige s seboj, sedeli smo na verandi, ženski sta šivali, jaz sem se učil ali sem čital. Kadar so mi oči pogledale iznad knjige, sem ujel Lojzin pogled. Njena roka je vbadala, njen pogled je izpod obrvi pazil name.

V enakomernem pustem življenju tistih dni je bila Lojza svetla točka, okoli katere se je plaho nizala moja misel. Vabila me je ulica, opojni, s pesmijo in ljubeznijo prepleteni večeri, niso me izvabili.

Ob večerih, kadar se mi ni mudilo domov, sem glasno čital. Dolge, sentimentalne povesti, ženski sta imeli solzne oči.

Kadar sem nehal, je dejala gospa:

«Vidite, kakšen talent imate, pa ste ga hoteli zapraviti z ženskami.»

Te nezmislne besede so me udarile in nisem vedel, kaj naj rečem. Lojza me je pogledala z zanimanjem.

«Ali ni lepše, da ste tako? Kdaj bi že morali biti tako!»

Ženska hoče moža z žensko naturo. Opravljati vsa tista malenkostna opravila, s katerimi ji lepša življenje in krajša čas. Poleg tega je s svojo besedo hinavčila in lagala.

Vendar mi je bilo prijetno tiste dni. Tončko sem pozabil, bile so ure oddiha. Življenje je teklo lepo urejeno, brez iznenadenj in bojev. Vse od jutra do večera po enem in istem redu.

«Napravite izpit,» je dejala gospa Fani. «Potem se lahko poročite.»

Ko sva ostala z Lojzo sama na verandi, sem odložil knjigo na mizo, oči pa so se mi zagledale po njenih laseh. Pogledala je name. Njena roka se je ustavila, glas se je za spoznanje tresel:

«Učite se, gospod!» je dejala.

«Čemu naj se učim?» sem vprašal.

«Tako, da boste naredili izpit.»

«Vi to želite?» Pogledal sem jo v dno oči, da je zatrepetala.

«Ali bi ne bilo dobro za vas?»

«Samo to?»

Zrla sva se z napetimi pogledi. Lojza ni odmaknila oči. Rdečica jo je izpreletela.

Več nisem mogel izpregovoriti. Umaknil sem pogled, zagrebel prste v lasé in se potopil v knjigo...

Pritajeno, tiho je pričela v meni kljuvati nova misel in se je plazila čez črke ter me ni zapustila v polnočnem mraku moje sobice, ki že tretji mesec ni bila plačana...

*

Nenadoma se je vzbudila v meni želja po novi ljubezni. Ne zadržana strast, ki je silila mojo misel v bolestno hrepenenje po ljubezni, moj duševni človek je to bil. Ta človek, vajen oboževanja, je izgubil s Tončko vse. Tega oboževanja mi ni moglo nadomestiti nič. V trenutkih odpočivanja se je vzbudila bolestna želja v meni. Bil sem prazen, prazen.

V to praznino je sijal samo spomin na mojo prvo in najčistejšo ljubezen. Toda še spomina le tisti del, ki je bil najčistejši. Če sem srečal Tončko, sem pogledal proč, dasi me je žgalo v srcu...

Vročega popoldneva sem se solnčil ob Soči in gledal v zelene, plivkajoče valove. Sinjina neba in pestre barve bregov so se lomile na vodi. Tedaj je padel kamen tik mene na pesek.

Ozrl sem se. Visoko na bregu je stala Tončka v rdeči obleki s solnčnikom in zrla v globino. V rokah je imela cvetice. Smejala se je in me je pozdravila z roko.

Nisem se dvignil. Prestopila se je par korakov, njen pogled ni šel od mene. Zamahnila je z roko.

Vstal sem, se oblekel in stopil na breg. Nisem mogel zatajiti zadrege pred njo. Ona je trepetala. Njen pogled ni prenesel mojega.

Vse, kar se je dvignilo iz mene ob njeni bližini, sem zalučil nazaj v globino. Občutek fizične bolečine me je zaskedel; premagal sem ga. S težkim glasom sem jo vprašal:

«Kaj mi hočeš?»

Ona se je smehljala in nagnila glavo, kakor da je prepričana, da bom premagan klonil pred njo.

«Nič,» je dejala. «Z menoj pojdi!» je zaprosila.

«Ne grem,» sem bil trd. «Domov grem.»

«Grem s teboj.»

Šla je po dolgem drevoredu kostanjev, ki so bili stokrat priča najine ljubezni. Njeni pogledi, gibi njenega telesa in glas je pričal, kako želi biti ta dan moja. Trgala je cvetje in ga metala name.

«Čemu si tak? Če sem te razžalila, te prosim odpuščanja.»

Povedal sem ji sramoto treh dolgih večerov, ko sem hrepenel po nji. Govoril sem o njeni nezvestobi, svoji pijanosti in o razbiti šipi... Gnev je bil v meni in nisem ga mogel zatajiti. Rahla podoba Lojze je zastirala moje srce.

Tončka ni tajila ničesar. Gledala je vrtnico, ki jo je trgala med prsti. «Saj bom samo tvoja.»

«Ne.» Nisem ji mogel verjeti.

«Pojdiva po poti, po kateri sva prvič hodila.»

«Ne,» je bolešno jeknil spomin iz mene.

«Vso noč...»

Ženska usta so me prvič tako vroče prosila. Kakor skala težke so bile moje besede, s katerimi sem ji odrekel prošnjo. Jasen večer se je s svojim hladom nagibal na zemljo; do neba je kipelo v ogromnem plamenu in vžigalo ljudi.

Bilo mi je neznano težko, a sem dejal: «Ne!»

Ona je dvignila roke: «Počakam te, če hočeš, opolnoči!»

«Ne več.» Moja beseda ni mogla nazaj.

«Kdaj prideš?»

«Nikdar več ne.»

Šolze so se usule iz njenih oči. Zdaj je verjela. Podala mi je roko. «Niti poljuba ne več?»

«Niti poljuba ne!»

Tončki nezvestobe nisem mogel odpustiti. Hudó pa mi je bilo, ko se je na zadnje besede obrnila in šla.

Ozrl sem se za njo. Stala je na mestu in zrla za menoj. Morda je mislila, da se bom premislil. Boril sem se s seboj. Premagal sem izkušnjavca in sem šel domov. Doma sem se zaprl v sobo. Ločitev sem ta hip bridko občutil. Srce je bilo prazno, le nerazumljiva bolečina spomina je ostala v njem.

*

To srečanje ni ostalo brez sledu v moji duši. Kakor da se je znova odprla rana. Tri dni me ni bilo v Lojzino družbo, nato sem zopet prišel.

Ko sem gledal pri učenju v knjigo, sem videl po strani črni sijaj Lojzinih las. Vsakokrat, kadar je pogledala name, sem slutil njen pogled. Kadar je izpregovorila tiho, da bi me ne motila, je šel njen šepetajoči glas po mojih žilah.

Postala sva raztresena in zamišljena. Nisem se ganil nikamor, če ni šla tudi ona. Kadar je nisem videl, sem bil nemiren. Ljubosumnost je legla name.

Gospa Fani ni zapazila vzroka teh izprememb. Pripisovala jih je zgolj dejstvu, da sem se zadnje čase ves izpremenil. Njena vera v Lojzo je bila tako velika, da naju je nekoč pustila ves popoldan sama.

Črke so migljale pred mojimi očmi, pojmi so se mešali med seboj.

Zaprl sem knjigo in položil roke nanjo. Z vzdihom sem pogledal Lojzo. Ta je vdevala nit v šivanko in me pogledala mimogrede.

«Učite se!»

«Ne ljubi se mi.»

Njen pogled je dalj časa obvisel na meni; ko je pogledala v šivanje, je lahek nasmeh skrivil njene ustnice.

«Berite mi kaj!»

Vzel sem knjigo, ki sem jo znal na pamet bolj kot Prešerna in Župančiča — Cankarjevo «Erotiko».

Bral sem s tako otožnim glasom, da so verzi strastno plakali v senci tihe verande. Naenkrat sem začutil solzo v očesu, nato se jih je vsulo več zaporedoma čez lica. Beseda se je zapletla. Pogledal sem Lojzo in videl, da joče tudi ona.

Ves čas med branjem sem držal v rokah podobico z namenom, da dobim od Lojze poljub na isti zvijačni način, kot ga je dobila od mene prva ženska. Podobica je padla na tla. Knjigo sem zaprl in jo položil na mizo. Solz ni bilo več; le pekoča grenkosti, ki je bila v srcu, se je povečala. Lepota je bila v tej grenkosti.

Lojza je zapazila, da gledam njene solze in je položila roko na obraz. Tedaj sem se dvignil in stopil k njej. Rahlo sem položil levico na njene kite, z desnico sem hotel odtrgati roke od njenih oči.

«Kaj vam je, Lojza?»

Odmajala je z glavo. Pritisnil sem obraz k njenim lasem, kot da se dobrikam njeni žalosti; zdrknil sem z usti do njenih lic, da se je stresla. Telo mi je trepetalo kot na sredo vode vržena šiba. Moje ustnice so pritiskale njene...

Ni se branila. V duševnem stanju, v katerega jo je spravilo branje pesmi in moj dotikljaj, mi je vrnila poljub. Ta poljub je imel posebno slast; ustnice so se vsesale, kakor da pijejo... Bil je poljub ljubezni vajene ženske. Do tedaj ga še nisem poznal. Vonj njenega telesa mi je planil v nosnice in me omamil. Prosil sem jo še za en poljub in še za enega... Kakor da se s temi poljubi pečati moja usoda.

Poljubov mi ni odrekla. Sedel sem na svoje mesto, zmešan, kipeč po telesu, trepetajoč do zadnje kaplje krvi. Gledal sem v knjigo, nisem videl črk, pred očmi so plesali pisani kolobarji.

Lojza je uprla parkrat solzan pogled vame. Bil je poln sramu in ljubezni hkratu. Samo še enkrat sem stopil do nje.

«Ali me ljubite vsaj malo?»

Pokimala je. Z njeno glavo v rokah sem jo vprašal: «Jutri zvečer se morava sniti... Kje?»

Povedala mi je kraj. V bojazni pred gospó je trepetala...

Ko je prišla gospa Fani, je Lojza šivala, jaz sem brezbrizno listal po knjigi. Premotrla naju je z bistrim pogledom in vprašala: «Ali sta bila pridna?»

Prikimal sem. Sapa mi je zastala v grlu, niti besede nisem mogel izpregovoriti. Gospa ni odmaknila pogleda od mene in šla molče v kuhinjo.

Ko sva bila sama, mi je dejala: «Sama vaju ne pustim nikoli več.» — Njeno bistro oko je videlo vse.

*

Ceste so šumele polne ljudi, iz vrtov je udarjal silen vonj v nosnice in omamljal. Lepota škrlatnega večera se je zgrinjala na zemljo in slikala požar na šipe.

Z Lojzo sva krenila s ceste ob dolgem železniškem nasipu, ki se je vlekel visok in zelen do reke. Na drugem bregu so bruhali tovarniški dimniki gost dim v zrak. Na ozki samotni stezi ni bilo nikogar.

Izpregovorila sva komaj par besed. Kakor da se je beseda zapletla v zagonetne misli in ne more stran. Čakala sva, da pride misel in se porodi beseda.

Ko sva krenila ob nasipu na rob njiv, ki so jih senčile akacije in naju zakrile, sva si segla v roko. Kakor električni sunek naju je izpreletelo.

Pogledala sva se in nisva umaknila pogleda. Brez besede je Lojza napela ustnice in stisnila zobe. Nato je napol odprla usta, kakor bi me hotela ugrizniti v svoji strasti, in jih zopet zaprla.

V moji krvi je šumelo. Takrat sem prvič spoznal in občutil, da nudi slednje žensko telo novih neužitih slasti in to je postalo moje prekletstvo. Za visoko akacijo sva se ustavila. Prijel sem jo za obe roki; tako sva se gledala nekaj minut.

Moja roka se je ovila njenega vratu. Dolgo in vroče so se oklepale njene ustnice mojih. Občutil sem vse oblike njenega telesa od ustnic do nog. Ni šlo samo za duševno ljubezen, ki sem jo občutil pri Tončki; dvoje se je združilo v eno. — Greh je bil storjen, še preden sem mislil nanj. Misel pa je nastala v molku, ko sva šla z roko v roki ob akacijah in ni bilo nikjer človeka.

Bila sva zamišljena, kakor da si imava povedati mnogo, a beseda ne gre iz ust. Kaj je bilo skritega v srcu in zagonetnega v duši?

«Ali me ljubiš?» sem jo vprašal, ko sva zopet postala.

Ni odgovorila. Stresla je z glavo. Njeno vedenje me je vznemirilo; njene kretnje so bile drznejše, njeni poljubi strastnejši od mojih.

Plaho, kot bi se bal, da ne splašim njenega mnenja, ki ga je brezdvomno gojila do mene, sem jo vprašal:

«Ti si ljubila že?»

Pogledala me je mirno in modro. Čez nekaj časa je odgovorila, kot da je brala v mojih očeh zadostno mero pameti, da bom razumel:

«Tri leta starejša sem kot ti in svet sem videla... Danes sem tvoja, ako hočeš...»

Razumel sem in nisem razumel. Nisem razumel, ker radi notranjega miru nisem mogel razumeti.

Težko mi je bilo zanjo. Neznane daljave so se skrivale za skromnim priznanjem, ki je bilo samo na sebi nedolžno in brez-pomembno.

Zapeklo me je tiho in molčal sem. Ona mi je stisnila roko, njena beseda je bila do dna izprašujoča:

«In ti? Prvič me nisi poljubil.»

«Poljubil ne,» sem dejal, **ki nisem mogel prenesti niti njenega pogleda, še manj njene besede.** Grdo, pod plašč zakrito laž sem izrekel in se je komaj zavedal.

Lojza je iskala v mojih očeh. Ko sem se ozrl vanjo, je lahko brala iz njih sramovanje radi laži. Razlagala je njih blesk drugače. Skoraj vdušila me je ob zadnjem poljubu: «Ali je to resnica? Moj fant, nedolžni!»

*

Tisti večer naju je pogrešala gospa Fani. Ko sva se vrnila drug za drugim, so me merile njene oči. «Tudi Lojza je prav zdaj prišla. Kje ste bili?»

Spretno sem se izognil odgovoru. Ne radi bojazni pred njo, radi tega, ker bi se bil rad odkrižal njene sence, njenih besed in pričevanja v moji ljubezni.

Gospa se ni upala reči ničesar, njen pogled se je zamišljen uprl v vsakdanje delo. Zaman se je trudila, da bi izluščila iz njenih pogledov globino razmerja, ki se je zarezavalo med menoj in Lojzo. Kamor je padel njen pogled, ni našel opore. Njen nagon ni videl človeške duše do tistega dna, kjer jo varljivo izpreminjajo laži; njen razum pa ni segel tako daleč.

Z Lojzo sva bila previdna. Če sem hotel opustiti katerokoli potezo previdnosti jaz, jo je ona dvojno nadomestila. Ne vem, čemu se je tako bala te ženske.

Gost, droben dež je padal, ko sva šla nekega večera daleč iz mesta in sva stala sama na temni in samotni cesti sredi polja. Šla sva počasi, bila sva tesno objeta. Jaz sem bil zavit v pelerino, Lojza je imela dežnik.

Kakor da se v otožno razpoloženje deževnega večera prebujajo mrličji, sva kopala po preteklosti in jo brozgala. V meni je bila skrita bolečina; videl sem strahove v Lojzinem življenju. Ona ni videla strahov. Nji je bilo vse strašno enostavno in razumljivo, kot je razumljivo slednji ženski, ki se svojega greha niti po padcu ne zaveda docela.

Pripovedovala mi je svojo mladost. Besede je orosila s solzami spomina na svojo rajno mater. Dorastla je pri sestri. Z osemnajstim letom je šla v Italijo... V njeno pripovedovanje se je vrinila mnogotera nelogičnost, ki mi je delala muko.

Videla je Egipt in Carigrad in tujih mest nešteto. Grofica, katero je spremljala na teh potih, ni nikoli dovolj jasno orisana

stopila pred moje oči. Iz njenega pripovedovanja je vstajala meglena slika zlagane razkošne ženske.

Molčal sem. Vstala je pred menoj večja, kot sem si jo mislil, od življenja izkušena, in me je nadkriljevala.

Njeno telo je izgubilo na mikavnosti. Opazil sem tenke gubice okrog njenih oči. V lase je vpletala tuja vlakna, ki so bila za spoznanje svetlejša od njenih. Polt na licih je kazala pege.

Le stas njenega telesa je bil zame neizrečeno lep. Vpliv njenih besed in doživetij je bil tako velik, da sem kljub nerazložni muki zahrepenel po nji.

Ni bila misel enega dneva, bil je sklep, ki je nastal iz preudarka mnogih večerov in je zlezal v kri in meso, da naj postane Lojza moja žena.

To misel sem ji razložil s svečanostjo v besedi in sem se začudil, ko se je skoro pomilovalno nasmehnila in me pogledala kot otroka. Na poroko tisti čas ni mislila.

«Počakaj,» je dejala in me nervozno stisnila za roko. «Prej moram iti v Italijo, potem ti povem.»

Zagledala je moj prepadeni obraz, ko nisem pričakoval takega odgovora, in dejala: «Nič hudega ni. Izpričal se boš lahko, če boš hotel.» Nato je še pristavila: «Pisala ti bom. Vsak dan.»

Samo na videz sem bil potolažen. V resnici je kljuvalo v meni. Nadlegovala me je druga misel, ki je gledala skozi kopreno noči v naju.

Stopila sva na njive. Pod nogami se je udirala mokra tratina, samotno nama je bilo ob padanju dežja, daleč na okrog je kipela črna zemlja.

Stala sva sredi njive in si nisva vedela kaj reči. Gledal sem, kako je njena polt blestela nad globoko izrezano bluzo, nehoté sem položil svojo roko na njeno ramo. Ona pa jo je prijela in jo potegnila na prsi:

«Poglej, kako mi bije srce.»

Pod roko sem čutil njene grudi. Nisem čutil utripov njenega srca, občutil sem bitje v svojih prsih, ki je tolklo skozi vse telo.

Ne vem, kaj sem ji govoril v tisti minuti. Ona je stresla z glavo, prijela me za roko in šla na cesto.

Sledil sem ji kot dete. Tiha žalost je prišla v mene in me ni ostavila.

*

Naslednji večer se je nebo zjasnilo, sijale so zvezde. Ko sva krenila z Lojzo ob nasipu, je vse objemala pokojna tihota, aka-

cije in nebo. Midva nisva videla ničesar, zdelo se nama je, da se nama podira zemlja pod nogami...

Ko sva odprla oči, sva zagledala črno zemljo, akacije in zvezde. Sedela sva na vlažni trati, lasje so nama razmršeni padali čez obraz. V neskončnost vsega neznanega so bile uprte najine oči in so luščile nevidne postave iz megle.

Tisti trenutek sva si bila jasna medsebojne vrednosti. Ona, ki je mislila, da sem plaho dete, me je videla do dna, jaz sem spoznal njo in vrsta moških je plesala pred mojimi očmi.

Težka je ta zavest. Hvaležnosti do nje sta se tisti trenutek primešala gnus in nepoznana grenkost. Če bi bil tehtal oboje, bi bil gnus večji. Vse je plesalo pred menoj. Molčal sem, da uredim srce in misli.

Kaj se je godilo v Lojzi, ne vem. Ko se je prebudila iz otožja, ki je sledila hipu ljubezenske omame, jo je obvladala neumljiva žalost. Vila se je v muki in tepla zemljo, da bi iz nemega trpljenja poklicala solze, dokler se ji niso udrle.

Pozabil sem na vse in jo tolažil. Ko sva se dvignila, sva se prijela za roke kot dva otroka, ki sta zašla v temo in se vračata domov.

Nisva se pogledala. Globoko v tleh so ležale najine misli in najine oči. Nisva izpregovorila; na polju, pod akacijami so ostale najine besede...

(Dalje prihodnjič.)

Pavel Golia / O mraku

Glej, purpurna večerna polja
v vijoličastih morjih ugašajo.
V teh hipih žalosti in svetobolja,
ki duše jih tako težkó prenašajo,
se iznenadoma zave
žalitve strašne,
strahotnega ponižanja srcé,
in misli kot izbičane in plašne
ptice med nebom in med zemljo tavajo.

O blagor dušam, ki spoznavajo
v tej uri izkušnjave,
da bo samo na dnu bolesti najden ključ,
ki odpre duri
v kristalne hrame Radosti in Sprave.

France Bevk / Beg pred senco

(Nadaljevanje)

Naslednji dan sva se gledala z Lojzo, kakor da se izprašujeva iz tope, ljubosumne bolesi, ki jo je zapustilo najino prvo zbližanje v naju. Sklenila sva v srcih, da se drug drugemu ne približava več. Vendar moja želja po nji ni mogla ugasniti. — Hiše z levjo glavo sem se izogibal. Gospa Fani je dobila strašen pogled, ki se je plazeč pasel ob naju. Občutil sem tiho, da je pričela ta ženska Lojzo natihoma sovražiti. Ko sem to mržnjo prvič opazil na njenem obrazu, sem osupnil, nato mi je postala razumljiva. Kakor pes je pazila nad menoj...

Ob večerih, ko so se pogledi vprašujoče križali in njih pomena ni bilo mogoče zatajiti, sem odprl knjigo in bral. Glas se mi je tresel, misli so mi begale; tudi ženski nista poslušali zbrano...

Nekega teh večerov je sredi branja nekdo potrkal na vrata. Spogledali smo se; ob tem času ni prihajal nihče.

Gospa je odprla.

Pri vratih je stala Tončka. Drzna, smehljajoča se. Bila je oblečena v lahko obleko rdečkaste barve, v laseh je nosila veliko črno pentljo; bila je gologlava.

V polmraku vrat se mi je zdela ljubka. In če bi bilo izbirati med temi tremi ženskami, bi bil izbral njo; srce me je zbolelo.

«Dober večer, gospodična!» je pozdravila s hinavsko prijaznostjo gospa.

«Dober večer!» Tončko je bilo sram; njen smeh iz zadrege ni izginil z lic.

«Želite, gospodična?»

«Prišla sem... vas obiskat... Ali bi lahko govorila z gospodom?»

Njen glas se je tresel, videl sem, da ne vé, kam naj se dene.

«Stopite dalje, gospodična!»...

Tončka je stopila na verando. Od luči ji je bleščalo. Zdela se mi je lepša, odkar je nisem videl, njena lica so bila zardela, njene oči blesteče. Stisnil sem ji roko, ki je ostala v moji.

Gospa Fani je predstavila: «Gospodična Tončka — gospodična Lojza.»

Ženski sta se spogledali. Lojza je jedva dvignila pogled; videl sem, kako trepetajo njene roke. Tončka je sedla in neprestano bliskala z očmi na Lojzo; ko je pogledala name, se je nasmehnila váse.

Saj ne vem, kaj smo govorili. Vsakdanjosti, brezpomembnosti, ki so šumele mimo mojih ušes in mi niso ostale v spominu.

Slednjič se je Tončka dvignila: «Iti moram.»

«Ostanite!» je zaprosila gospa.

«Ne,» je dejala ona in se pogladila po obleki. «Ušla sem taka, kakršna sem. Kregana bom.»

«Recite, da ste bili pri nas.»

«Ali smem govoriti z gospodom par besed?»

Kot svinec težka, ponižujoča je bila ta prošnja. Če bi bil ugasnil spomin na ponižanje in bi Lojze ne bilo, bi ga ne bil nikoli dopustil.

«Stopita v kuhinjo», je dejala gospa.

Pogledal sem Lojzo. Ta se ni ozrla vame, šivanka v njenih rokah je drhtela. Stopil sem za Tončko. Ko so se zaprla vrata, me je Tončka prijela za roko in me hotela poljubiti. Odmaknil sem se.

Njene ustnice so se tresle, ugriznila se je in požrla vse. «Ne,» sem dejal, ko me je zaprosila z besedo.

«Nocoj te bom poljubila», je šepnila polglasno.

«Ne boš me», sem dejal.

«Odpustiš mi. Pojdi z menoj! Spremi me!»

«Ne! Ne grem nikamor. Pozno je.»

«Saj radi tega... Ali naj grem sama?»

«Pojdi!»

Bil sem trd. Bolečino sem občutil, nevidna sila me je nagibala k nji, s težavo sem se zdržal. Tončka je brala globoko iz mene in namignila proti verandi:

«Kdo je ona tam? Ta je tvoja!»

«Ne!» sem jo zatajil.

Nato sva molčala. Tončka ni vedela, kaj naj stori. Počasi je zbrala besedo, bila je viharnejša.

«Moraš iti z menoj! Moram ti povedati nekaj; tu ni prostor za to!»

Ko se me je oklenila, sem jo iztrgal od sebe: «Pusti me!»

Tistikrat je videla, da je vse zaman, da sem neizprosen. Računala je na moj mehki značaj, in ni mislila, da sem se pojeklenil. Bila je osamljena in me je v svoji samoti potrebovala, zato me je klicala. Grenkost se je izlila iz nje, solze so ji stopile v oči.

«Niti poljuba več?»

Omahoval sem. Zdelo se mi je, da se nekaj važnega odločuje na vekomaj. Tisti trenutek mi je stopila Lojza pred oči in odločila. Zanikal sem.

Tedaj me ni pogledala več. Stopila je na verando in dala roko obema ženskama, naglo, skoro v begu, da bi zakrila jok. Planila je skozi vrata; slišali smo nagel beg po stopnicah in v veži...

Obstal sem na pragu kuhinje, nekaj se je trgalo od mojega srca. Ženski sta me pogledali. Roka mi je nehote zagrabila za prsi.

Tisti večer nisem govoril, razen par vsakdanjih besed, nič več. Ko sem se vračal domov, sem gledal po ulici, da bi uzrl Tončkino senco. Ni je bilo.

*

Z Lojzo sva bila za trenutek sama. Od prejšnjega dne se mi je zdela razburjena, rdečica je ležala na njenem obrazu. Dvignila se je in je naenkrat stala pred menoj. Tudi jaz sem se dvignil.

«Le eno samo besedo mi dovoli...» je dejala. «Povej mi... Ti si poljubil Tončko...»

Molčé sem gledal njen obraz, katerega polt se mi je zdela temnejša kot navadno, več gubic je bilo na njem.

«Nisi prav storil, ko veš, kako daleč si z menoj.»

«Ne», sem dejal ostro. Ta dvoumni «ne» jo je pomiril. Zamislila se je, nova beseda je prišla iz otožnosti.

«Jo imaš še vedno rad?»

«Ne bo je več», sem se izogibal odgovorov na vprašanja.

«Za njo boš šel.»

«Nje ne bo več», sem ponovil kot prej. Beseda je bila trda, čelo se je razoralo v gube.

Tedaj se je Lojza zbala zame. Kakor da je padlo zviška na njeno dušo in jo uklonilo, je postala mehka.

«Saj ti verjamem. Le srce me tako neznansko boli.»

Nagnila se je k meni. Z roko sem jo pobožal po licu in utrnil solzo, ki je blestela na njih.

Tako sva se gledala nekaj časa, besede so bile sanjave, polne obljub in zlatih sanj. Meni so se gabile. V sanje nisem verjel več in vendar sem mislil, da pristoja ta laž ljubezni kakor palica popotnemu človeku.

«Ti», je dejala kakor iz težke odločitve za to besedo. «Vprašala te bom in ne bodi hud...»

Dvignil sem oči, moj pogled je dovoljeval in vpraševal.

«Čemu ima ta ženska tako oblast nad teboj?»

Mislila je na gospo. Udarilo me je, da sem skoro jeknil: «Katera ženska?»

«Gospa...»

Pa sem mislil, da sem vrgel raz sebe vse in da nihče več ne krati moje svobode. Ženske oči so bistre in vidijo trikratno. Pomislil sem in spoznal svojo odvisnost, ki je izražala v nemem strahu in odsevala v kretnji in besedi. Njene sence se nisem mogel odkrižati.

Tega nisem hotel priznati. Požrl sem bridkost, ki je kanila v dušo, in dvignil glavo. «Bal sem se je, zdaj se je ne bojim več...»

«Čemu si se je bal?»...

Na ta «čemu» sem še danes dolžan odgovora. Moj pogled se je uprl v tla, nato sem jo zgrabil za roko: «Zakaj me to vprašuješ? Ti si domišljaš...»

*

Lojza je imela prav. Ker sem radi nje zahajal skoro slednji dan v hišo, se je razmerje med menoj in gospo bolj in bolj udomačilo. Ni doseglo istega razmerja kot poprej; zvičajno je tipala in merila najvišjo točko dovoljenega in nedovoljenega. Lojzo je obdržala pri sebi; deklè je bilo krivo, da me je imela ta ženska kar največkrat v bližini in je občevala z menoj s pogledom in besedo.

Bila je ljubosumna. Njeno samoljubje ni bilo manjše kot v dneh, ko me je čuvala na postelji; še povečalo se je.

Kadar je dvignila glavo ter merila mene in Lojzo, me je streslo v groznici. V krvi je bil ta trepet odvisnosti od nje in nisem se je mogel otresti, dasi sem se v polnočnih mislih med stenami sobice krohotal nad samim seboj.

Pogledala me je nekoč pomenljivo in njene oči niso mogle zakriti prikritega srda. «Sinoči vas ni bilo.»

«Bil sem doma.»

«Tudi Lojze ni bilo...»

Iz njenih oči sem razbral, da ne vé ničesar, le beseda išče sledu za nama. Spomnil sem se muk, ko je zasledovala mojo ljubezen s Tončko. Srdito so se mi zasvetile oči, da je gospa padla iz ravnotežja in omolknila; neprijetno čuvstvo se je razlilo po mojem telesu. Kaj hoče ta ženska? Čemu je tlačila Lojzo v mojo misel in jo primerjala v mojo bodočo zakonsko posteljo?

Še isti večer sem se sestal z Lojzo. Kot pes sem se plazil ob stenah ulice in izginil v mraku...

Ko sva z Lojzo izpregovorila prvo besedo, se je gospa dvignila iz tal in stala s satanskim smehom pred nama.

«To so vajini opravki?»

Z Lojzo sva se zavzela. Mrzlo nama je šlo skozi telo. V meni se je dvignil odpor. Zdelo se mi je, da udje polipa hlastajo po meni in me skušajo znova zadržniti. Stal sem in zrl v gospo. V njenih očeh sem videl isti blesk kakor v prejšnjih dneh. Blesk zveri, ki preži na plen.

«Če sta poštena, smem biti z vama, če sta nepoštena, je moja navzočnost še bolj upravičena.»

Smehljala se je, kakor da svoje izgovorjene besede podvojeno uživa.

Zavedala se je moči, ki jo je imela vpričo ljudi na cesti. Tu me je lahko ukrotila z najmanjšim krikom. Tega sem se bal še vedno. Ugriznil sem se v ustnice in molčal. Molčal sem tudi, ko mi je gospa prva dala umirjeno besedo. V negotovosti, ali je zmagala ali ne, je zatrepetala.

Obrnil sem korak domov. Ženski sta šli molčé z menoj. Gospa je poizkušala narediti šalo; ni se ji posrečilo. Pretežko je ležalo nad nami.

Še ko smo stali v medlem svitu kuhinje, smo se nekaj trenutkov gledali srepo. Zdelo se mi je, da je na gospéjinih licih skrit nasmeh zmagoslavja. Njene oči so bile čisto slične tistim, ki so nekoč izstopile pod pritiskom mojih rok, črna pentlja na vratu je bila podobna odtisom mojih prstov.

V meni je vstalo nekaj in se ni dalo več potolažiti. Pogledal sem Lojzo, ki ni vedela, kam naj dene oči in dejal:

«Pojdi spat!»

Lojza je naredila pol koraka in pogledala v gospo, gospa se je zlobno začudila: «O — odkdaj pa ti?»

In kakor bi mi bila prerezala žile, sem se vzpel: «To je najina zadeval» Nato Lojzi: «Pojdi spat!»

Lojza je šla. Gospa Fani je široko razprla pogled in kakor da je pozabila na vse, kar je bilo med nama, ni mogla razumeti. Zdelo se mi je, da sije blaznost iz njenih zenic. Pričakoval sem, da bo planila s skrčenimi prsti name in me zadavila.

Odmaknila se je, kakor da ona pričakuje od mene isto. Jedva je mogla izreči besedo:

«Zdaj vem vse.»

«Tudi jaz vem.»

V hipu je dvignila glavo. «Kaj veste?»

«Ponudili ste Lojzo, da se iznebite Tončke, ki je takrat že nisem več imel. Hoteli pa ste me pridobiti zase.»

Nič ni odvrnila na mojo besedo. Strmela je kakor vselej, kadar sem potegnil zastor z njene duše. Golote se je ta ženska

bala. Blesk njenih oči ni bil več tako oster, v težki sapi mi je vrgla v obraz:

«In to žensko sem imela pri sebi!»

«Zapodite jo!»

«Ne», je siknila. «Nadzorovala jo bom. Vi je ne boste imeli.»

«Tako?» so zrastle moje oči, po gospéjinem začudenju sodeč, grozno. Stisnil sem roke na prsi in napravil dva koraka proti nji. «Če bom hotel, bo moja; če bom hotel...»

Gospa je kriknila. Nisem se je dotaknil, ali strahoten sem moral biti. Ali sem igral, ali je bilo resnično življenje, se ne spomnim več. Vem, da sem zaprl vrata za seboj in šel po stopnicah na ulico.

Hodil sem dve uri po tlaku pred hišo, da bi zaslišal Lojzin krik, dokler ni ugasnila luč v hiši...

*

Po tem dogodku me več dni ni bilo v hišo. Z Lojzo sva se sestajala opoldne in lepo nama je bilo, ko sva se poljubila pod solnčnikom sredi žarkega poldneva...

Ko je Lojza nekega dne izostala, sem stopil v hišo. Gospa me je sprejela z ironičnim nasmehom, sicer se je vedla, kakor da ni bilo nič.

Iz navade sem sedel za mizo in vzel knjigo v roko. Vendar se je razmerje med nami docela izpremenilo. Skozi nenavadno prijaznost obeh žensk je prosevala hinavščina, ki se je bratila z mržnjo. Čutil sem, kakor da nosim težko masko. Kadar smo izrekli besedo, smo vselej pomislili, kaj leži pod njo.

*

Nekega večera Lojze ni bilo doma. V dobro voljo, ki sem jo prinesel s ceste, je padel obraz gospe Fani. Bil je širok in kuštrast, kakor glava majhne mačke, pripravne, da se igrajo z njo otroci.

V sobah je bil duh po vijolicah. S sosednjega vrta je dišalo in ko se me je dotaknila roka te ženske, sem občutil dih stasa Lojzinega telesa. In kot se igra sit človek z jabolkom, se je zahotelo igre tudi meni.

Pol sem premislil besedo in že sem jo izustil: «Jaz sem zvest temu, ki je zvest meni.»

Gospe je zablestelo v zenicah: «Ta ženska je bila po svetu... Ne verujem, da je bila nedolžna...»

Ta beseda me je nemilo zbadla. Ne radi dejstva samega, radi tega, ker je gospa tiho triumfirala nad njo. Dvignil sem prst in ga nameril nanjo:

«In ta ženska?»

«Jaz sem poročena!» je jeknila, kakor da se brani očitka.

«Samo z njim? ... Z nikomur drugim ne ...»

Pomežiknil sem proti nji, da je pobledela. Demon je sedel váme. Iz duše se mi je zlobno krohotalo. Ko sem nato napol zaprl oči, sem izpod pepela daljnega ljubosumja izgrebel človeka, ki ji ni bil tuj. Hranil sem vtise pogledov in kretenj iz tistih ur, ko je bil v hiši; tistikrat jih nisem razumel, zdaj so dobivali jasno lice. Kadarkoli sem videl tega človeka, sem občutil čuvstvo, podobno občutku zahrbtnega smeha. Vse je izginilo, razmerje do gospe se je izpremenilo, to ni izginilo in se ni izpremenilo.

Stokrat je zinila gospa besedo: «Radi vas sem zablodila tako daleč ... Radi vas sem ničvrednica ...» Nikoli ji nisem dejal ničesar, kot človek, ki se boji obračuna. Kakor da je vse storila radi mene, v nji pa ni bilo niti sence poželenja. Zdaj sem izgovoril besedo:

«Molčite o zvestobi ... Nezvesti ste bili že davno ...»

«Lažete!» To je bilo edino sredstvo, edin razlog za izpodbijanje moje smele trditve.

Jaz pa sem mrzlo izrekel besedo, kakor je bila že dolgo pripravljena, in sem čakal le ugodnega trenutka, da jo vržem v obraz. Zadnja karta je pala. Čakal sem nem, z odprtimi usti ...

Medlo sem se spominjal ljubezenske zgodbe, ki mi jo je ob veseli uri pripovedovala o tretji osebi. Neka podrobnost je preveč sličila nji. Ta podrobnost je ostala v meni, nanjo sem oprl svojo trditev.

Gospa je zaklopila oči, ustnice so se ji tresle. Priznala mi je ... Zgodbe mi ni ponavljala, ker sem jo vedel že prej.

V lastno začudenje mi je ob tem sila neprijetnem občutku izpreletel ude srd. Bil sem varan v preteklosti. Gnus se me je polastil vsega, dvignil bi se bil in pljunil nanjo ...

Vzel sem klobuk kot neštetokrat poprej in odšel.

*

Lojze dolgo nisem videl, v svoji podstrešnici sem razmišljal o sebi in o življenju. Bilo mi je silno neprijetno. Nisem bil ne dijak, ne samostojen človek. Kakor vlak brez tračnic. Stopil sem iz rednega življenja in s ceste na stranpota in nisem hodil kot drugi ljudje. Zaničeval sem enoličnost življenja, pa sem vseeno hrepenel po urejenih urah in želel stopiti v vrsto ostalih ljudi.

Vzel sem ravnilo in ga vrgel skozi okno v globočino, kakor da merim možnost svojih misli.

Tedaj je nekdo potrkal na vrata moje sobice. Prvi človek, ki je prišel k meni. Bila je Lojza. Začudil sem se in moje veselje je hkratu okrenilo vse moje misli. Kaj bi s človeško družbo?

«Bala sem se, da se ti ni kaj pripetilo.»

Njeno čuvstvo je bilo iskreno. Položil sem roko okrog njenega pasu in kakor da se bojim zanjo, sem dejal:

«Ali me boš čakala?»

To ji je delo prijetno. «Bom,» je dejala in me pogledala hvaležno. «V Italijo moram prej,» je pristavila čez par trenutkov pomisleka.

Meni je zastalo srce. Prepričan sem bil, da je njena preteklost, zavita v meglo, zame že docela zaključena in njeni duhovi ne bodo strašili po mojem življenju.

Branil sem se grenkih spominov, ki so strašni in jih nikoli nisem mogel prenesti.

Najbolje vedeti ničesar. Ali: Najbolje znati vse, da skleneš s svojo dušo račun. Tako pa vstaja duh za duhom, eden je strašnejši od drugega in vedno se bojiš, da se jih sto ne prebudi. Ženske so neverjetno lahke in mislijo, da so moška srca kamen.

Lojza ni razumela, zakaj sem postal redkobeseden in so moje oči tako čudno gledale. Ko me je stisnila za roko in dejala: «Kaj ti je?» sem ji povedal.

«Ljubimca imaš v Italiji.»

«Saj veš, da sem ga imela.»

«Še vedno ga imaš,» sem presekal njeno besedo, ki se je spretno izmikala.

«Ne. Nimam ga. On misli, da pridem.»

Gledal sem jo v dno zenice, ona ni umaknila pogleda. Zdelo se mi je, da ne laže, da je govorila resnico. Po premisleku in počasi sem dejal:

«Piši mu!»

«Ne», je dejala. «Govoriti moram... Bila sem zaročena...»

Na te besede jo je popadla nerazumljiva žalost kot na večer najinega prvega zblizanja. Prsi so dihale burno, lovila je sapo in besedo. Smilila se mi je, da sem jo tolažil in s tolažbo in usmiljenjem sem si uspaval težko srce...

*

Moja misel na Lojzo ni bila več čista. Motila jo je nejasna slika njene preteklosti; ko da bi jo gledal skozi zamazano šipo.

Včasih sem se zdrznil v sebi, kakor bi se razburil sam nad seboj: «Kakšen pa si?» Le redko me je utolažila ta beseda. Če-

tudi sem teoretično spoznal njeno upravičenost, je srce ni hotelo priznati; ponos in samoljubje sta se upirala do gnusa.

Zgodilo se je, da se je razmerje med nama za las izpremenilo, jedva toliko, da sva ga opazila. Besede so bile redkejše, bolj ostre, da me je Lojza parkrat strahoma pogledala:

«Kaj ti je?»

«Nič!»

In vendar mi je bilo. Mnogo. Toliko, da sem ponoči mislil na to, da sem med učenjem gledal skozi okno in se nisem mogel otresti čudne predstave...

Nekega večera mi je razodela, da gre čez teden dni na pot. Prosil sem jo za daljši izprehod.

Njive so vonjale v mamljivem vonju, gole murve so tekale ob robovih, solnce je črtalo dolgo rdečo progo čez oblake in čez pokrajino.

Ta večer sva se pod vtisom skorajšnje ločitve zopet zblížala. Prijela sva se za roke in govorila lepo, najlepše besede, kar sva jih poznala.

«Pridi kmalu...»

«Čez štirinajst dni.» je dejala s takim glasom, da se mi je zdelo, da je nekaj ostalo na dnu teh besed.

Pomolčal sem, tajna bridkost mi je za hip zadrgnila grlo, nato sem zinil edino, kar sem mogel še reči:

«Piši mi pogosto!»

Obljubila mi je. Zdelo se mi je, da gre silno daleč, in da se za to silno daljavo, kjer zahaja krvavo solnce, skriva nekaj skrivnostnega zame. Nisem vedel, kaj.

Ko sva v prazni, pusti gostilniški sobi sama sedela in poskušala vino, je vzela Lojza iz torbice robec; jaz sem ji iztrgal torbico iz rok in pogledal vanjo.

V torbici je ležal poleg majhnega kipca sv. Antona in rožička za srečo poročni prstan.

«Čigav je ta prstan?» je segla moja roka po njem.

«Moj ni.» je zardela Lojza, njene oči so plaho pogledale. Vzela je z nervozno kretnjo prstan in ga vrgla nazaj v torbico.

«Če ni tvoj, čigav je?»

«Moje sestre.»

«Čému ga rabiš?»

Prstan je bil zopet v mojih rokah, zgrabil sem jo za roko, prstan je zdrknil na njen prst.

«Zakaj lažeš?»

Lojza je postala bleda, njen obraz prepaden.

«No, tedaj, prstan je moj.»

«Čemu si ga rabila?»

Pol iz odkrite skesanosti, pol iz neumljive trme in dejala: «Če sem spala v hotelih...»

Ta njena skrivnost je bila vredna ljubezni. Vendar me je zadelo preveč, da bi hladno premislil vrednost tega priznanja.

Srdito sem pogledal in nisem dejal niti besede več. Njeno roko, ki se mi je v solzah laskala, sem odklonil. Vso pot domov sva šla sklonjena in molčé, kakor dve živi silueti v mraku večera.

*

Ko se je Lojza poslovila, se mi je zdelo, da se poslavlja za vedno. Njen obraz je bil prepaden, temen, kakor od prejokane noči; zdelo se mi je, da se je postarala. Bilo mi je težko. Obenem se mi je zdelo, da je prav, da odide, kakor da se z njo odmika neznana muka od mene.

*

Bilo mi je težko brez Lojze. Praznota je nastala v mojih urah, ženski akt na steni je znova oživel. Poglobil sem se v učenje, misel na Lojzo je spremljala mojo energijo.

Gospa Fani je zaklopila oči pred menoj vselej, kadar me je videla. Njeno telo se je upognilo, nikoli več ni govorila o sebi. Vedno je videla nasmeh na mojih ustih, tudi kadar se nisem smejal. Dvignila je roko in zamahnila z njo:

«Čemu se smehljate, človek hudobni?»

Previdno je tipala v mojo notranjost, da bi odkrila globočino mojega nagnjenja do Lojze, a ni mogla do dna. Iskala je besed, s katerimi bi bila brodirala po Lojzini preteklosti, ni jih mogla najti.

To stanje je bilo za gospo neznosno. Čutil sem, da si je pogosto želela, da bi ji ne prišel več pred oči. In vendar se je vzradostila nad srečanjem z menoj. Zdelo se mi je, kakor da se šele sedaj nahaja na razpotju vsega dosedanjega. Bil sem krut. Na dnu mojega žolča se je tresel droben smeh in trepetal v vsem drobovju.

*

Kolikokrat sem želel ljubezni. Pisma, ki mi jih je pisala Lojza, so bila redka, popisana z veliko, poševno pisavo na treh straneh. Vsebovala so mrzla upanja. Nič drugega. Malo toplote, manj ljubezni, kot sem je želel. Takrat sem pisal svoja najdaljša pisma, svoje najtežje besede. Ne vem, ali so bile besede napisane nji ali kateri drugi, ki je je želelo in pričakovalo moje duševno stanje. Katerikoli drugi ženski, ki sem jo srečal pozneje, ali ki

je nisem srečal nikoli. Ta pisma so bile roke, ki so molele iz potopa gnusobe, iz tihega natolcevanja moža, iz mojega krutega ljubosumja, iz cinične laži, iz krivih priseg moje ostarele ljubice.

Zdelo se mi je, da so na moja pisma tudi Lojzina pisma drugače zavonjala. Pozimi je bilo, ko mi je poslala v pismu stisnjeno cvetico, ki je zavonjala še tedaj, ko sem pretrgal zavitek. Iz južne Italije je bila. Beseda, ki je spremljala cvetico, je bila žarka.

Ko je nastala pomlad in niti ena steza ni nudila počitka mojemu nemiru, je prišlo pismo:

«Tvoja sem. Vrnem se. Misli name!»

Stal sem na soškem mostu in bral pismo tretjič. Nato sem trgal lističe in jih metal v vodo, kakor da držim ivančico med prsti.

Zakaj se je odločila zdajle? Ali se je ta hip nekaj pretrgalo med njeno preteklostjo in sedanostjo, da je njeno srce padlo na moje rame?

Priklical sem iz spomina vse, kar je bilo, vse besede in daljne misli in sem prišel bolan domov.

*

V enoličnosti, v hrepenenju in tihih mukah je minevalo leto. Bil sem naveličan mesta, ljubezni, greha, laži in knjig, vsega, vsega. Celó polja in Soče, jasnine in lepote zemlje. Zahotelo se mi je nekaj drugega. Odpočitka željna duša bi bila objela Sibirijo kakor svojo rodno sestro. Učil sem se. Tiste dni sem pozabil na vse. Lojza mi je pisala, da se vrača. Celó na to sem pozabil.

Vse hladne večere in hladna jutra sem preležal pod nebom in gledal bežeče besede, ki sem jih moral ujeti za življenje.

Ko je prišla Lojza, sem se jedva dotaknil njene roke, jedva sem izrekel besedo. Čutil sem, da mi bije srce in da se je nekaj izpremenilo v meni, ko sem jo zagledal. Vendar je bilo grlo zaprto. Vsega nisem mogel povedati; tudi njena usta so bila zaklenjena in niso razodela ničesar...

*

Človeška modrost je majhna, komaj za pritlikavca jo je. Ko stoji človek pred prepadam, se mu zdi strašno velik, ko je prepad za njim, se mu zdi smešen in velikega strahu nevreden. Ne vem, če je treba radi te malenkosti za mlade ljudi toliko tesnih trenutkov, toliko izgube lepote življenja.

Ne da je človek storil bogve kakšno delo, je vesel, ampak zgolj radi tega, da je za njim strah, ki za človeka ne pomeni ne možganskega ne srčnega mejnika.

V meni je bila radost dvojna. Bil sem svoboden. Črna senca za menoj bo ugasnila, hodil bom pota, ki bodo obsijana od vseh strani. Nihče mi ne bo ukazoval: Tu lezite! Tu poljubite! Pljunek na vse!

Tako čudovito mi je žarel obraz, da se je gospa Fani preplašila pred njim. Sedela je na skrinji in mi strmé gledala v oči.

«Jaz vas vseeno ne bom pozabila,» je dejala nezmiselno, kakor da me je življenje s silo odtrgalo z njenih prsi.

Zasmejal sem se. Ona pa je pomračila oči in ni mogla zatajiti:
«Ne obešajte se na ženske!»

Senca, senca! je šlo skozi mene. Prekleta senca!

Krohotal sem se vseeno. Ne samo nji, vsemu, življenju, usodi. Bil sem pijan in prešeren. Zdelo se mi je, da je čas in prostor, ki je med mano, ves moj in ga morem razsipati po poljubnosti na desno in na levo...

Stopil sem na ulico. Žalosten pogled je šel za menoj. Lojza mi je nagnila glavo na ramo. Šla sva med žita, ki so bila najina postelja in najina odeja. Škrjanec je zletel v zrak... zavriskal sem.

Nisem videl ne dneva ne Lojze ne žita in ne steze; občutil, vedel in slišal sem samo eno, ki je bilo nedopovedljivo sladko in silno... imena pa mu še danes ne vem. (Dalje prihodnjič.)

Pavel Golia / Vera

Povej, kdo si, kje si bilà poprej
in kam greš zdaj!

Jaz sem
sred tem
stremljenj neskončnih — neminljivo lesketanje.
Bilà sem že povsod,
a dalje spem,
ker večna mi je pot.
Toda moj cilj ni — kraj.
Jaz sem vesoljne duše neumrljivi sen,
ki z Večnostjo in z Bogom spaja ljudsko udejstvovanje.
Kdor me še ne pozna, me čuti,
in kdor ne čuti me, me sluti,
a kdor ne sluti me, je izgubljen.

France Bevk / Beg pred senco

(Nadaljevanje)

Drugi del.

V toplem, jesenskem dnevu, ko je sijala čez zemljo jasnina brez mej, sem stopil v vas Orešje, kjer sem dobil prvo službo. — Vas je ležala sredi pobočja stožčastega hriba, na peščenem obronku in gledala strmo predse v dolino in v nasprotno stran visoke planote, na kateri se je blestela druga vas. Vse naokoli ni bilo hiš ne vasi. Travniki, pašniki, borne njive in gozdovi. Z grmovjem porasla gmajna in prepadi, v dnu teh prepadov polzeča in v tolmune se nabirajoča voda usiha-jočih potokov.

Pod vasjo je bila zemlja ilovnata; v deževnih dneh se je vlekla v dolino, kakor da hoče izpodkopati vas in goro. Velike razpoke so zijale v zemljo, poti so izginile, človeška noga se je vdiralala.

Hiše, ki so stale na obronku, so imele vse leto solnce; hiše za obronkom so črnele v senci. Rztresene so se vlekli ob neskončnem klancu in tožno zijale predse.

Ljudje so poznali poletni trdo delo, kose in sekuro, pozimi žganje in sani. Kakor tovarne živali so hodili po klancih, redki nasmeh je izhajal iz pijače ali iz erotike, če se je porodil.

V kroniki ustnega izročila je bilo zapisanih brez števila nesreč in hudodelstev; zakrnela telesa otrok so pričala za grehe staršev. V vasi ni bilo ne gostilne ne prodajalne ne pošte ne orožnikov; vikar in učitelj sta bila edina, pred katerima se je povetil pogled in sta se pojavila strah in spoštovanje.

Name vas ni naredila strašnega vtisa. Radi jasnega dne in moje židane volje, s katero sem zapuščal mesto in svojo preteklost ter stopil v novo življenje. Ljudje so se mi zdeli prijazni; radovedni so vstajali od dela in odzdravljali. Vsakemu sem ponudil besedo.

Vikar je bil zajeten človek, njegova dobrodušnost se mi je prikupila prvi hip. Njegov ženski glas, ki se ni prilegal njegovemu telesu, mi je opisal vaščane, njih hibe in dobre lastnosti.

«Verjemite mi,» je dejal, «da niso nič slabši, nego drugi ljudje. Še bolj naravni so. Sodili vas bodo, zato pazite.»

To me je tešilo. Smehljaj sem se in v smehljanju, ki mu sam nisem vedel pomena, sem vprašal:

«Kje bom stanoval?»

«Dva,» je dejal vikar, «vas čakata. Če ostanete pri enem, bo zameril drugi. To je neizogibno.»

Končno mi je podal roko: «Če hočete, prihajajte k meni na kosilo. Sicer umrjete lakote. Upam, da ostaneva dobra prijatelja.»

Poiskal sem stanovanje. — Zameril sem se tistemu, ki je imel slabšo sobo z okni na gnojišče.

Moja soba je bila v skoraj novi hiši, svetla, zračna, s šestimi okni, z razgledom na vas, na vso dolino in na gorsko planoto na drugi strani. Črnobradi gospodar ciganske vnanjosti in njegova histerična žena sta bila prijazna in vesela, da sem ostal pri njih; obkladala sta me z vsemi mogočimi znaki naklonjenosti.

Soba je bila v tej samotni vasi vse, kar sem imel. Postelja, par slik, miza, stol in moj kovčeg. Poleg vsega obilica luči in zraka, ki je prihajal skozi vsa okna in me polnil z radostjo.

Kadarkoli sem bil prost, sem sedel k oknu, bral in gledal čez drevje vrhov v temne bregove, ki so se spenjali po obeh straneh doline. Moja duša je bila lahka, kakor da sem vrgel neznano breme raz nje. Velik križ čez preteklost je bil storjen, novo srce je plalo v mojih prsih.

V zadnjih dneh mojega bivanja v mestu je življenje ubilo vso poezijo v meni. Môra, ki sem jo občutil nad seboj, je popustila. Čuvstvo se je prebudilo in sililo v izraz, ki sem ga iskal in se radoval slednje napisane besede kot dete. Počasi sem vstajal v tihoti sam iz sebe, kakor da vstajam iz groba.

*

Vezi s preteklostjo nisem mogel docela prekiniti. V samotne dni mojega novega zdravja, ki je nastalo, so se mi kopičila pisma v predalu. Pisma gospe Fani, popisana s širokimi črkami, ki so izražala brezplodno hrepenenje in pričala, da ji je težje, ko me ne vidi in spozna, da se je končno vse pretrgalo med menoj in njo. Lojzina pisma, popisana z ležečimi črkami na dišečem papirju, poročena z upi in ljubeznijo. Ta pisma sem sprejemal slednji drugi dan.

Lojzi sem odgovarjal redko, gospe nikoli. Njene tožbe o brezplodnem hrepenenju, pobrane iz knjig in stisnjene v nezmisel, so se mi gabile. Nisem se mogel otresti. Njena senca je segala čez venec gora in sijala v breg in v mojo sobo, v moje mirne ure in v moje sanje. Nепrečitana pisma sem metal na vogal mize, posušeni, med popisane liste stisnjeni nagelji so ginili v njih.

Iz pajčolana redkih vrstic je prosevala tiha mržnja do Lojze. Ni je mogla pozabiti. Kakor da je ona kriva razmerja, ki je zavladovalo med menoj in njo.

Očito mi je omenila celo Tončko, da bi me izvabila od Lojze. Pisala mi je drugi roki narekovana pisma, ki so nosila Tončkin podpis. Bila je obupna borba zame, iskala je vse oblike, da bi me spet pridobila. Le eno je čutila. Da sama ni dosti močna, da bi me nadvladala, zato je nastavljala druge osebe. Igra. — V nešteti besedah je pljuvala na zakon, da bi me odvrnila od njega. Kakor da sluti, da hrepenim po njem.

Vsaka beseda brez učinka. Sovraštvo sem mrzil; peljalo me je Lojzi v naročje. Za njo se je podiral zadnji most.

Kakor blazna me je ob dnevih, ko je vedela, da sem prost, iskala po kolodvorih. Jaz pa sem prihajal nenadoma in tiho, odhajal sem na isti način.

Vselej me je pričakovala Lojza, ki sem jo poznal že od daleč. Ovratnik suknje je imela zavihan na obraz, kakor da jo mrazi, izza njega je gledalo dvoje oči. Kadar sem ji stopil nasproti, sem se zdel kakor dete proti nji.

Moja roka je bila nežnejša in je vtonila v njeni. Zdela se mi je vitkejša, njen obraz se je postaral. Kakor da je vsa zaskrbljena, se mi je zdelo; težko sva našla besedo.

Najin pogovor je vseboval vse polno majhnih ženskih skrbi od nogavic na nogah do las na glavi, a ljubezni malo. Čutil sem, da najglavnejše čaka in ne more z ustnic.

V dolgem drevoredu sva postala v senci dreves. Pa je dejala: «Kaj misliš, da bi se poročila?»

Mnogokrat sem že izustil to besedo in ni mi bila nova. To pot pa mi je zvenela tako tuje, da se ji nisem mogel načuditi. Ko sem brozgal po blatu mestnega življenja, se mi je zdel zakon rešitev. Kadarkoli je segla do mene zlovešča senca demona iz preteklosti, sem čutil, da mu morem uteči le z zakonitim spolnim razmerjem do izbrane ženske, ki bo nosila moje ime. V samoti se je tu pa tam porodila ta želja.

Zdaj pa sem gledal. Odkod je prišla ta beseda? Duša se je olajšala, ubežal sem tragedijam in se zaklenil v svojo sobo na pobočju hriba. Do mene moreta samo solnce in zrak, nihče drugi.

Lojza je videla odlašanje v mojih očeh in je trepetala, kot da ji je padlo nekaj dragocenega iz rok in se razbilo.

«Kaj ti je?» se je nagnila k meni kakor k detetu. «Ali si truden?»

«Ne,» sem dejal.

Požrla je težko misel, ki ji je zatikala grlo, nato je dejala z muko in skoraj s solzo v očeh:

«Ti imaš drugo dekle?»

Zanikal sem. To vprašanje me je po nepotrebnem skoro razžalilo, da se je Lojza zavzela in preplašila. «Kje imam drugo dekle?» sem iskal v njenih očeh, ki so se svetile v svitu občestne svetiljke in tonile v mrak kostanjev. Pomislil sem. V duhu sem videl otroški obraz mladega dekleta. Sestra moje gospodinje je bila. Njene oči so me skrito pogledovale izmed prstov, jaz sem jo nagovarjal.

— Kako vam je ime, metuljček?

— Lizika — je bil njen odgovor kratek, krajši kot je bilo mogoče.

— Čemu se sramujete?

— Saj se ne sramujem.

Na tem obrazu je obvisel moj pogled. Slednji dan se je oko odpočilo, sito otrok in kmečkih obrazov z enoličnimi zarezi v lica in v čela. Poželel si je nisem niti za senco tihe misli ne. Da bi jo vzel za ženo, bi se mi zdelo blazno. Med menoj in njo je zijal prepad misli in čuvstvovanja. Jaz pa sem se iz pesniških knjig navzel laži o harmoniji duše... Tudi ob Lojzi so vstajali ob trenutkih, ko sem bil posebno strog sam s seboj, pomisleki.

Lojza je videla mojo nejevoljo, ki jo je povzročila s svojim vprašanjem, in se mi je polaskala z roko in ustnicami:

«Ko se pa bojim zate.»

«Ne boj se!» sem dejal.

Ob svetiljki me je pogledala v dno oči in dejala: «Tebi se je nekaj zgodilo.»

Od nekdanj sovražim natolcevanje, četudi je utemeljeno. Kakor da mi hočejo pogledati za zastor duše in še globlje, kamor niti sam ne dosežem.

In kakor da hočem ubežati jedru bistva, sem potegnil iz spomina zarjavelo misel in ji jo vrgel pod noge. Morda nisem lagal. Morda je bilo tudi na tem mnogo. Toda vse ni bilo.

Iz dna samotnega razmišljanja v hribih sem zbral iz kosov njenih besed in raznih okoliščin njeno razbito sliko. Vendar se mi je rušila pred rokami. Logika si je ugovarjala. Videl sem, da mi ni razodela vsega.

Začudila se je mojim besedam, kakor da je mislila, da je z njeno preteklostjo že vse opravljeno pred menoj. Njena glava je klonila in zasmilila se mi je v tem trenutku.

Del sem roko krog njenega pasu in dejal: «Če hočeš biti moja žena, moraš povedati vse... vse... Premislil bom in zavrgel. Tam se prične novo življenje.»

Te besede niso bile niti modrost niti dobrot, iz samoljubja so gorele.

Lojza pa je nagnila glavo še nižje, skoro na prsi mi jo je pritisnila. «Saj nisem mogla povedati vsega... Nisem hotela za-tajiti.»

To vest sem sprejel modro in brez razburjanja, že zato, da olajšam njeno boleost tega trenutka. In vendar bi bil moral prvi poklekniti pred njo jaz in se ji razodeti.

«Kdaj mi poveš?»

«Prihodnjič...»

Tudi jaz nisem maral, da bi se mi bila razodela ta večer. Pre-težko mi je bilo. Šla sva počasi skozi drevored in stopila v raz-svetljene mestne ulice...

*

Nedeljski predpoldan je sijal v polnem žaru, ko sem srečal na ulici gospo Fani. Bleda in prepadla se je začudila nad menoj in skoro pozabila na pozdrav.

«Kdaj ste prišli?»

«Sinoči.»

Pomislila je, kakor da v gnevu razmišlja, ali naj mi zastavi še nadaljnje boleče vprašanje ali ne.

«Kje ste bili sinoči?»

«Z gospodično Lojzo.»

Gledal sem odkrito, govoril sem naravnost. Bal sem se kata-strofe, zakaj obraz ji je pobledel še bolj. Vendar je vzdržala.

«Kje ste spali?»

«V hotelu.»

Še eno vprašanje ji je lebdelo na ustnicah. Ni ga izrekla. Počasi, kakor iz narejene grenkosti, je pristavila:

«Čemu ne pridete k nam? Ali smo prenizki za vas?»

Molčal sem; na te besede ni bilo mogoče odgovoriti. Šla sva po ulici proti kolodvoru. Iz globoke žalosti in nejevolje je prišla beseda:

«Pa saj se ne mislite poročiti?»

Srečko Kosovel / Prerojenje

Mislila je na Lojzo.

Skomizgnil sem z rameni, da se izognem vsemu in dejal:

«Ne vem.»

«V prvo žensko, ki jo vidite, se zaljubite.»

S to besedo ni lagala.

*

Kadarkoli sem razmišljal sam nad seboj, nisem prišel do konca. Zdel sem se sam sebi revež, ki ne občuti svoje revščine in ne razmišlja o nji. V tem oziru sem bil jaz še revnejši, ker sem razmišljal sam nad seboj.

Izgubil sem tla pod nogami. Sodbo o tem, kaj je prav in dobro.

Od tistega večera, ko je v drevoredu, ki pelje proti pokopališču, nastala v meni komaj vidna iskra o Lojzini mračni preteklosti, me je jahala kot vedomec. Naraščala je kakor oteklina, majhna se je razlezla v ogromno veličino, da sem ječal pod mislijo.

Med besedo sem pogledal skozi okno in zastal — otroci so me gledali. Neznane grozote so bile naslikane na obzorju.

Komaj sem čakal trenutka, ki mi vse razjasni...

(Dalje prihodnjič.)

Srečko Kosovel / Prerojenje

Sam, sam, sam moram biti,
vsako telo neprozorno v prozornost preliti
in zvoki klavirja bodo potem
mogoče le zimske zvezde mojim očem.

Sam, sam, sam moram biti,
da pozabim misliti in govoriti
in da občutim v sebi le eno veličast
vesoljstva tihega: Rast.

Sam, sam, sam moram biti,
vse, kar je prikrito bilo, vse moram odkriti,
ne s svojo mislijo, s svojim molčanjem
kakor z molitvijo pred najsvetejšim iskanjem.

Sam, sam, sam moram biti,
v večnosti sebe in v sebi večnost odkriti,
svoje prozorne peroti v brezdaljo razpeti
in mir iz onstranske pokrajine vase ujeti.

France Bevk / Beg pred senco

(Nadaljevanje)

Lojza se mi je pripeljala naproti. Sestajala sva se v kraju. Ker sva bila varna pred radovednimi pogledi. Od kolo-dvora je peljala zložna samotna pot do vasi, ki je nikoli nisva obiskala. Po tej poti sva hodila gori in doli, kakor bi merila minute svojega življenja. Korak je šumel v drobnem pesku, beseda je bila svobodna in glasna.

Ko bi bila morala izpolniti obljubo, nama je bilo težko. V enem hipu ni bilo mogoče vsega razvozljati. Odlašal sem z vprašanjem, Lojza ni spregovorila prva. Odlagala sva katastrofo, ki sva se je bala.

Turobna megla je ležala v dolini in dušila prsi, nisem se mogel premagati. Ustavila sva se sredi poti, Lojza je zatrepetala; vedela je, kaj pride.

«Lojza,» sem dejal pol svečano. «Ne odlašajva! Povej in laže nama bo.»

Dekle je pobledelo in pogledalo na peščeno pot. S konico desnega čeveljčka je brskala po pesku.

Moj pogled je bil mračen, to sem spoznal po njeni besedi in po njenih ustnih, ki so trepetale pred menoj.

«Pojdiva še par korakov,» je odlašala v neskončnost, kot da se bližava meji pozabljenja in tam ne bo treba priznati ničesar več.

Prestopil sem še samo par korakov in ko sem se ustavil, je stala že tri korake proč od mene. Gledala me je ponižno, usmiljenja so prosile njene oči. Vendar sem se zdel majhnega pred njo. Ta občutek je bil zame grenak in me je dražil do blaznosti, kakor da se ta ženska norčuje iz mene.

Saj se ni norčevala. Vendar sem stisnil zobe, prvič se je zarezal srd nad njo v moje srce.

«Če ne poveš...»

Beseda ni bila izgovorjena. Lojza jo je poznala v glavnih obrisih do konca in se je zašibila pod njenim bremenom.

Zastokala je: «Vprašuj, saj ti bom povedala... Saj ti ne mislim prikriti ničesar... Sama ne morem govoriti...»

Pričel sem najgrenkejšo službo izpovednika ženske. Hotela bi, da je že vse povedano in se beseda ne more iztrgati iz grla... Brskanje po življenju kakor po krami, stikanje po preteklosti... Kakor da bi hodili v temni noči z nogo tipaje čez prepad.

 France Bevk / Beg pred senco

Odgovarjala je počasi, zlog za zlogom. Iz njenih oči in z nje-nega obraza sem bral muko. Bila je vseeno manjša, kot da bi povedala vso resnico hkratu v obraz.

Iz razbitih zlogov njenih besed sem jedva mogel razbrati pravi zmisel njene izpovedi. Človeku, ki jo je bil izbral za ure omame, je bila rodila otroka. Nato se je vrnila domov. Ko je prišla v drugič v Italijo, je bil otrok že mrtev. Vez, ki jo je spajala s človekom, ki je bil oče njenega deteta, je bila pretrgana. Izpljunil jo je, da se je morala vrniti.

Zavržena se je oklenila mene. To je bilo jasno kot dan. V dno samoljubja me je zbolelo to dejstvo. Kakor da me je nekdo pobral na cesti, da mu služim.

Ko sem izvedel vse, sem postal mrk in molčeč. Nisem več izpraševal, niti besede nisem pristavil. Podvizal sem korak proti postaji, kot da se mi mudi neznano daleč in ne mislim več priti.

Lojza je sledila pol koraka za menoj in je neprestano pogledovala name. Bila je mirna radi tega, ker je povedala vse. Mučila jo je le strašna negotovost, kakšno sled je pustilo njeno priznanje v meni.

Dospela sva molče na postajo in ker nisem dejal besede, je spregovorila Lojza prva:

«Povej, kaj misliš?»

«Nič,» sem dejal. In ker sem vedel, da je ta beseda pretežka zanjo, sem dostavil: «Premislil bom; povem ti.»

Ona se je bala za mojo posest. Kupil sem ji listek in mi je hotela povrniti denar. Njene oči so neprestano iskale praškov po moji obleki; njena roka je skrbno brisala. Kakor da hoče s svojo skrbnostjo dokazati, da me je vseeno vredna.

Ko je prišel vlak, je skoraj zajokala: «Kdaj smem priti?»

«Pisal ti bom.»

*

Vso dolgo pot od postaje v gorsko vas sem razmišljal samega sebe in življenje. Neumno, bedasto življenje! Krasno, veselja vredno življenje!

Pred menoj je stala Lojza s pogledom v tleh in s trepetajočimi ustnicami, ki mi priznava greh. Proti komu se je pregrešila? Proti meni?

Zato, ker sem sanjal, da bom vzel v svojo poročno posteljo nedolžno devico in sem ob prvem zbližanju zaslutil, da so njena nedrija plavala skozi grozote omamnih orgij? Vendar sem jo hotel poročiti. Čemu je zdajle izgubila na svoji vrednosti? Zato,

ker je postala mati in ni naredila greha, ki ga naredi devetdeset od sto deklic v podobnem stanju? Prej bi jo bil moral pahniti od sebe, zdaj bi pokleknil pred njo...

In kdo to izprašuje? Kdo je užaljen v svojem ponosu? Človek, ki ga je zapeljala pohotna ženska in se je še sam zamotal v mreže z izgovori na svojo izbičano strast. Kdo si ti, ki sodiš mater, sam si pa služil neplodni vlačugi!

Fej, sem pljunil v duševni obraz, ki je stál spačen pred mojo telesno podobo.

Ta hip mi je bilo žal, da sem Lojzo poslal v mesto. Rad bi jo bil imel pri sebi in jo prosil odpuščanja. Očistila bi se medsebojno, zavrgla vse, kar je bilo, in pričela živeti novo, čisto življenje.

Pa sem medpotoma izgubil to misel. Vrag mi je sédel na možgane in vrtal neutrudno ter obličil čudno Lojzino podobo. — To naj bo tvoja žena? Vse življenje bo tenka bolečina v tvojem srcu. Naj se ti ženska razodene še tako — vsega ne pove nikoli...

*

Tisto nedeljo sem prišel nenavadno zgodaj domov, z začudenjem mi je Liza odprla.

«Ali česa potrebujete?»

«Čaja prosim.»

V sobi sem sedel na stol, roke so mrtve padle na mizo. Bil sem duševno utrujen. Niti misliti se mi ni ljubilo več. Naj sem še tako odganjal misel, da sem prevaran, je zopet priletela nazaj in sedla na možgane.

Ko mi je Liza prinesla čaj, sem jo pogledal s strmečim pogledom. Nisem videl Lizike, videl sem žensko. Za mesnatimi, rdečimi ustnicami se je skrival nasmeh. In ne vem, zakaj se je v tisti minuti v meni porodilo vprašanje: «Kaj je v tej ženski? Ali so tudi za temi okroglimi lici in modrimi očmi skrivnosti, ki človeka ubijejo, kadar so razodete?»

Zapazila je, da jo opazujem, in je prišla v zadrego. Beseda se je tresla, ko je dejala: «Sami si vzemite sladkorja.»

«Gledam vas,» sem dejal pol v pijanosti. «Ali mi boste povedali, po resnici, če vas nekaj vprašam?»

«Saj nič ne vem,» je dejala sramežljivo.

«Nič vedeti, je največja sreča. Blagor vam.» Ni me razumela. Tisto minuto sem govoril iz notranjega prepričanja. Mislil sem,

---

 France Bevk / Beg pred senco

---

da je višek vsega nedotaknjena nedolžnost, da se mora le ob tej spočiti zlomljena duša.

Liza me je gledala, ko sem molčal v svojih snujočih mislih. Njena roka mi je segla na ramo in vzela belo nitko, ki se je odražala na črni obleki. Ko je to storila, mi je njena roka nehote zdrknila po rokavu, kakor da bi me božala.

Deklica se je zdrznila. Občutila je, da je storila nekaj, kar ni bilo prav, in dejala: «Oprostite!» Da bi zakrila svojo zadrego, je segla z besedo nazaj: «Kaj ste me hoteli vprašati?»

Nisem se spominjal več. Ona je povsila pogled v žalost in kot da sem jo vprašal po tem, je dejala:

«Jutri se ne vidimo več.»

«Kam greste?»

«V službo. Sestra me črti...»

Kakor tožba se je glasila ta beseda. Njena histerična sestra je bila tiranka in je občutila slast, če je mučila človeka. Toda, kaj naj ji pomagam jaz?

«Vsi moramo delati,» sem dejal, da me je postalo sram vsakdanje fraze, ki sem jo izustil. Ko je stala pri vratih, se je še vedno ozirala po meni in se ni mogla ločiti...

Kaj hoče ta ženska? Kaj misli ta ženska?

*

Takrat sem preživel teden muke. Nedopovedljivo težko mi je bilo uravnati svoje misli in svoja čuvstva.

Od gospe Fani sem prejel pismo, ki sem ga vtaknil neprebranega v žep. Lojzino pismo sem prečital. Iz njega je velá obupna borba za mojo ljubezen. V besedah je ležala neizmernost krivde, za katero ni bila sama odgovorna, in jo je vseeno pozkušala oprati.

Pogledal sem njeno sliko, ki je stala pred menoj na mizi. Grenak nasmeh je bil na njenih ustnicah še na tej sliki. Tihe žalosti, ki je sijala kakor izza zastora, nikoli ni mogla popolnoma zakriti.

Zasmilila se mi je. Kakor da nič ni, sem zavrgel glodajočo misel in postavil na njeno mesto svojo plemenitost, v katero sem takrat verjel kakor v Boga. Pisal sem ji dve besedi:

«Vse je pozabljeno. Pridem. Pika. Novo poglavje življenja se prične.»

*

Lojza je znala biti hvaležna. Lepo počesana, v popotno obleko oblečena, me je pričakala na kolodvoru.

«Peljiva se dalje,» je dejala; «listke že imam. Nocoj morava biti sama.»

Hvaležno sem jo stisnil za roko, peljala sva se preko državne meje in se ustavila v samotnem hotelu. Kakor po dolgih dneh prisrčnega hrepenenja sva se objela.

Ko sem videl na belih rjuhah njeno telo, me je napravil pogled blaznega. Pozabil sem na muke pretéklega tedna, na izpraševanje vesti in besede odpuščanja. V njenem naročju sem jo zaželel za ženo bolj vroče kot kdaj poprej. Njena umetnost ljubezni me je omamila, da sem jo molil, in se je ona srečna smehljala nad menoj...

Ko sva v sreči odpočivala drug ob drugem in zrla v strop, je za hip zopet zaplesala drugačna slika Lojze pred menoj. In kakor da je na čelu brala mojo misel, me je ujela njena roka in polzela po mojem telesu. Vprašanje, ki ga je nato previdno pristavila, je padlo v drugačno zemljo kot bi bilo padlo minuto poprej. Pokleknil sem in ovil roke okrog njenih ledij, oboževaje njeno slast razsipajoče telo, sem zinil:

«Lojza, kar je bilo, je bilo, naj bo požgano na vekomaj. Tudi moje življenje ni bilo tako... začniva novo.»

Ta sentimentalna fraza je učinkovala name, na Lojzo ni učinkovala. Gole roke je položila pod glavo in vprašala iz dna misli: «Pa kakšno je bilo tvoje življenje, tega mi nisi povedal še nikoli.»

«Kaj naj ti povem?» sem dejal.

Dvignil sem se in poiskal v žepih neprečitano pismo gospe Fani. Zaprtega sem ponudil Lojzi, ki ga je sprejela v trepetajočo roko in nalahko pobledela.

«Ali ga nisi odprl?»

«Ne odpiram takih pisem.»

Črta zadovoljnosti se je potegnila preko njenega obraza. Odprla je pismo in ga brala, jaz sem gledal njen obraz. Brala je prvič, tiho, nato glasno.

Sentimentalne, jokave besede so bile, nelogično nanizane druga poleg druge; hotele so samo eno: mene! Smejala sva se: «Prosim te, kot se Boga prosi, rotim te, padam k Tvojim nogam, poljubljam prah tvojih stopinj...»

«In ti?» se je obrnil Lojzin pogled name. Merila me je mežikaje in neizprosno v dno zenic.

«In jaz? Saj veš, kako more biti.»

France Bevk / Beg pred senco

Nemilo jo je zbolelo. Težak vzdih se je izvil iz srca, pogledala je v strop. Jaz pa sem hitel, kot bi se bal za njeno ljubezen:

«Danes sem samo tvoj...»

Zažgal sem gospejino pismo in igral njene besede kot klovn, da se je Lojza grenko smejala. V novem objemu je izginil mrak z njenega čela. Počasi sva pozabila na vse. Skušala sva udušiti podzavest, ki je kljuvala pod skorjo duše...

*

Ko sem naslednji večer prišel na kolodvor, da se odpeljem v gore, je stala na pločniku gospa Fani. Bila je oblečena v drago, črno obleko, črna kožuhovina ji je zakrivala polovico bolnega in bledega obraza.

Ko me je zagledala, se je nasmehnila z bolnim, grenkim nasmehom.

Stopila je do mene in mi podala roko. Takrat sem opazil, da gleda smrt iz njenih oči.

«Kod ste hodili? Dva dni vas čakam.»

«Sprehajal sem se...» sem dejal. Če bi jo bil videl z zlobnim pogledom kot drugekrati, bi bil sirov. Tako pa nisem mogel biti. Njene oči so bile proseče, trudne, silna žalost je ležala v obrazu.

«En večer ste žrtvovali Lojzi, en večer žrtvujte meni. Ostanite tu!»

«Ne morem,» sem se prestopal nestrpno.

«Ali ne vidite, da bom umrla?» Zatajila je solzo. Jaz na te besede nisem vedel kaj reči. Težko zadrževani jok je trepetal na njenih ustih, ko sem ji segel v roko.

«Drugič. Danes ni mogoče.»

Grenkost je legla v mene, ko sem jo gledal skozi okno vlaka in opazoval njen brezupni nasmeh. Občutil sem v sebi in spoznal, da ta ženska v svojem bistvu ne more biti zlobna. Nad njo visi prekletstvo ljubezni do mene, ki sem ji neenak in se druživa kot ogenj in voda. Ta hip mi je bilo za marsikaj žal...

Ko se je premaknil vlak, je vzela robec in mi mahala z njim. Ko smo bili že daleč, sem videl, da je dela robec na obraz...

*

Od tistega dne, ko sva se z Lojzo razodela, je nastala med nama nepopravljiva razpoka. Kakor ubita dragocena vaza, ki je ni mogoče več popraviti. Naj sva mašila rano še s tako lepimi besedami in plemenito sentimentalnostjo, je zijala žgoča in pekoča slednji dan.

Kadar sva bila skupaj, sva pozabila na vse. Kovala sva načrte in s hrepenenjem pričakovala trenutka, da se združiva na veke. V samotni uri je molčalo telo, pričela je govoriti vest.

Oglašala se je močnejše kot kdaj, v njenih očeh je padala najina vrednost vedno nižje. Vprašal sem se:

«Pozabil si v eni minuti, kako boš pozabil v vseh minujah do smrti? Zakaj v vseh minutah ne bo govorila kri.»

Stresel sem se v tej misli.

Lojza pa mi je dejala odkrito:

«Ali veš, da neprestano mislim na vaju? ...»

Kakor ledena perot je legal hlad na naju, beseda se je zredčila, Lojzina bojazen zame se je podvojila.

Kako ne, ko se je še sama zase bala.

*

Prešla je jesen, pretekel je del zime. Gospejina pisma so bila redka, rano je počasi prebolela, rešila se je smrti. Z Lojzo sva se videla poredkoma, pisma so bila gostejša.

V dneh burje in snega sem občutil gorsko samoto. Navezan na peč in knjigo sem sanjal radost in muko.

V tiste ure puščobne navezanosti nase sem mnogo razmišljal. Po naravi sem tenkovesten, ako me življenje drugače ne gnete s svojo neugnano silo. Ta moja tenkovestnost se je tiste dni stopnjevala do meje, ki je dobivala znake abnormalnosti. Domišljal sem si, da sem grd človek in da imam nešteto napak, ki so prikrite mojim očem.

Če pregledujem redke zapiske tistih dni, vidim, da sem bil razdrapan bolj kot kdaj prej. Telo in duša sta se odpočila in nista vedela, na katero pot. Iz odseva preteklosti se je tvorila čudna pošastna slika in sijala daleč v prihodnost kot žaromet ...

Poleg tega se je večal nemir v meni. Nemir človeka, ki je v kletki in išče izhoda. Trepet moža, ki išče ženske, ker je je njegovo telo navajeno — kot hrane in bedna duša misli, da se nikamor drugam ne more nasloniti kot nanjo.

Kadar sem sanjal neznane podobe, je prišla Lizika kot senca mimo mene. Skoro nikoli me ni pogledala v obraz, njen nasmeh sem videl in strepetal. Moj Bog, saj sem strepetal še tedaj, ko sem videl sliko pol gole ženske v ilustrovanem listu.

V teh tihih, tisočrim ljudem neznanih mukah se je porajal zopet duševni človek iz mene. Človek, ki sprejema vase, ki preživlja v sebi in ustvarja. Zdelo se mi je, da sem zrasel iz sebe in se gledam kakor na nedovršeno delo.

Noči so bile lepe. Skozi šest oken je svetila luna v sobo in risala silhuete golih dreves na pot, strop in stene. Vseokrog je ležal sneg, čisto nebo je sijalo kot dijamant. V tisto strašno tihoto se je prebudila fantovska pesem: Lepa kot more biti lepa naša narodna pesem; glasovi so umirali kot od velikega hrepenenja in ljubezni. Ne v besedah, ki so bile nedolžne, iz glasu je vela silna erotika, ki je plakala in vriskala.

Ob pesmi sem se vselej dvignil s postelje in jo spremljal s srcem, dokler ni ugasnila za vasjo...

Minula je zima in prišla je prva pomlad s skopnelimi tratami. Nemir v mojem telesu in moja duševna napetost sta bila jačja, močna kot nikoli poprej...

*

Pomladnega večera, ko je vel topel veter od juga in je ležala tančica čez pokrajino, je prišla Liza domov. Stal sem pred hišo, naslonjen na plot, in gledal v dolino, iz katere se je zgoščal mrak. Tenka pesem zvona je brnela od nekje, moja notranjost je trepetala kot napeta struna. Pesem je iskala izraza in ga ni mogla najti. Mimogrede, kakor v sanjah, se je prikazala Lojzina podoba in zopet ugasnila.

Liza je stopila iz veže in postala na pragu. Čez par minut molka se je po nemem nasmehu približala plotu in se naslonila nanj tudi ona. Ozrl sem se po nji. Zrla me je z odkritim pogledom, koketna se mi je zdela. V mraku je bil njen obraz lepši kot v resnici, moja želja po ženski je lepoto povečala do neskončnosti, da sem se zgrozil.

Izginila je pesem, lepota večera je utonila. Jaz sem videl samo žensko. Zapičil sem oči vanjo in vprašal: «Nocoj ostanete tu?»

Odgovorila mi je: «Vrnila sem se; ne grem več v službo.»

Pogledal sem njen stas, ki se mi je zdel vitek, njene oči se niso premaknile od mene, v poltemi so imele fosfornati sijaj.

«Lepo obleko imate,» sem dejal, da zakrijem pravi pomen svojega opazovanja.

«To so cunje,» je dejala in se pogladila z roko po obleki. «Kaj smo mi proti vam.»

Nasmehnil sem se... Ta večer sem mislil nanjo. Ne kot na svojo bodočo ženo, niti kot na svojo ljubico. Mislil sem na žensko...

*

Naslednji dan je bila nedelja. Lizo sem videl, da je oblekla najlepšo obleko in je zataknila prvo cvetlico za pas. Ko sem stopil na prosto, je slonela na istem mestu kot jaz prejšnji večer.

«Lepo cvetlico imate!»

In prenašlo, da se je sebe preplašila, je dejala: «Ali jo hočete?»

«Kaj boste vi brez nje?»

Vendar sem stegnil roko in jo sprejel. Ni vonjala. Njena barva me je dražila v oči, da se pogled ni mogel odtrgati od nje.

«Pripnem vam jo.»

«Prosim,» sem dejal. Sam sebi nisem mogel prikriti razburjenja.

Njena roka se je tresla, ko mi je pripenjala cvetlico. Moj nemir je bil močnejši. Mudilo se mi je proč od nje. Ko sem napravil tri korake, me je vprašala:

«Ali se vrnete še nocoj?»

Obstal sem in sprva nisem vedel, kaj naj rečem. Nato sem ji pritrdil...

*

Mislil sem nanjo, slednji korak je odmeval njeno vprašanje. Vsak kamen na klancu sem občutil pod nogo kot spomin nanjo.

Ko sem stal na vrhu gorskega prelaza, sem se ozrl v dolino. Temna senca je ležala čez obronke gorâ do obzorja, pomladno zelenje je objelo vse pobočje. Hlad je vel iz doline. Nikoli nisem občutil ljubezni do tega kosa zemlje. Prej mržnjo. Danes me je vlekle nazaj v dolino...

Vrnil sem se zgodaj. V veži hiše je stala Lizika in me je pogledala z globokim pogledom. Hvaležnost je bila v njenih očeh, lahka senca ženskega zmagoslavja ji je spreletela čelo. Ne vem kako, da sem ravno to potezo tako jasno občutil.

Sedel sem k mizi in mislil na to. Mehanično je segla moja roka po Lojzini sliki; moje oko je merilo njene poteze. Žalost okrog ust se je spremenila v nasmeh, kakor da se mi hoče prikupiti. Ali tega nasmeha prej nisem opazil?...

Predramil me je smeh iz veže, ki je prihajal skozi polodprta vrata moje sobe. Poslušal sem glasove. Razločil sem Lizin glas, ki se je po svoji zvonkosti ločil od drugih... Občutil sem ljubo-sumje, ki ni izviralo iz ljubezni, ampak iz samoljubja. Ta ženska ni bila moja, vendar sem ta dan pazil na slednjo njeno besedo in prisluškoval njenim stopinjam.

 F r a n c e B e v k / B e g p r e d s e n c o

Ugasnil sem luč, šum spodaj je potihnil. Mrmraje so molili rožni venec. Jaz sem sedel k oknu. Kakor da nečesa čakam, je plala moja duša, gnana v vetru hrepenenja... Noč, ki je ležala nad pokrajino, je bila brezprimerno lepa. Pobočje je bilo pokrito s cvetjem. Lunin sijaj je razsipal svojo razkošno luč čez pokrajino, svetloba je polzela po mojem obrazu in po moji obleki. V tem kraju nisem nikoli tako živo občutil lepote solnčnih dni kot lepoto mesečnih noči...

Molitev je utihnila, od nekje se je dvignila pesem in zopet padla ter izginila za pobočje hriba. Nad vasjo je ležala tajna koprena miru.

Spomnil sem se na svojo sobico v mestu, ki mi ni nikoli nudila tega. Tu sem bil, kakor da sedim v naravi. Skozi vsa okna je sijala bogata luč. Spomnil sem se na večer, ki sem ga preživel s Tončko ob Soči. Saj moja misel ni več tako čista, kot je bila takrat... Spomnil sem se na predstavo «Madame Butterfly».

Iz teh sanj sem se predramil, ko so zaškripala priprta vrata moje sobe. Ozrl sem se. Pri vratih sem zagledal belo postavo, ki se je z eno roko opirala na vrata, z drugo se je držala za čelo. Bila je Liza, ki se mi je zdela v mraku, obsijana od blede svetlobe, prazničnejša.

Dvignil sem se. V zadregi je padla njena roka od telesa in ujela rob predpasnika. Da bi opravičila svoj prihod, je dejala:

«Prepih imate.»

«Ni hudega,» sem dejal. Prelivalo se je vroče in mrzlo po mojem telesu. «Imam rad tako.»

«Ali naj zaprem,» me je vprašala očividno zato, ker v zadregi ni našla primernejše besede.

Stopil sem od nje. «Pustite tako.» Vzel sem njeno roko in jo položil v svojo, z drugo sem jo pobožal. Ne vem, kaj je občutila ta hip. Umaknila je roko in obrnila obraz v stran.

Moja roka pa se je laskala njenemu vratu, ki je gledal bel in kipeč izpod rožaste obleke, tesno spete čez pas.

«Ali ne boste spali?» me je vprašala pritajeno.

«Nocoj ne morem spati,» sem dejal, beseda se je tresla. «Stopite v sobo!»

«Ne!» je šepetala in se branila moje roke, ki se je oklepala njenega pasu. «Slišali naju bodo.»

«Samo za trenutek,» je polzela moja roka po njeni polti, kot da išče utehe za telo. «Če ne, pridem jaz k vam...» In ker ni odgovorila, je moja beseda tipala dalje: «Ali smem?»

«Kakor hočete.» In je odbežala.

(Dalje prihodnjič.)

tualistično metodo, ki se ne loti nobenega predmeta. Narcisova usoda je grozna in vedeževa prerokba se uresničuje: «Živel bo, dokler se ne bo videl.» Zakaj živeti se pravi ne poznati se. Kakor drugod zadeneš i tu često na posrečeno posnemovalno tehniko, n. pr. šepet:

Vous me le murmurez, ramures, o rumeur.

Posamezni ocenjevalci so očitali Valéryju, da je stilit, človek, ki prebije svoj živi dan na stebru, opazujoč slednji pogib svojega duha, zaveden androgin, čigar tvorbe spominjajo prej fizike ali kemije nego arhitekture, umski narcis. Res, da mu je sentimentalnost tako zoprna kakor pornografija, ki ju nazivlje sestri dvojčici. Vendar najdeš pri njem iztančano, nevsakdanjo čutljivost, ki jo kroti nekakšna vzosita odličnost, tenkočutna samozavest, katera se brani razgaliti svojo najnežnejšo bitnost. Njegova duhovna sila pa ume ustvarjati okoli sebe tajnostno ozračje, jasno, prosojno in prozorno, skoraj prečisto za običajnega čitatelja.

Memento. Conferencia 15. febr. 1925, Revue bleue 19. dec. 1925, Vient de paraître jan. 1926, N. R. F. 1. jan. in 1. febr. 1926, Revue Hebdomadaire 9. jan. 1926, Illustration 13. febr. 1926, Lefèvre Entretiens avec P. V. 26 (str. 576) glavni vir poleg P. V. Variété, Walch Anthologie, Bever in Léautaud Poètes d'aujourd'hui, La Pléiade 1921, Banašević Intelektualizam Pola Valeria (Letopis Matice Srpske, jan.-febr. 1926), Information Universitaire 1925-1926, Nouvelles littéraires. Prvi je pisal pri nas o Valéryju dr. P. Karlin v Ljubljanskem Zvonu 1925, str. 572 nasl.

France Bevk / Beg pred senco

(Nadaljevanje)

Ko sem stopil do njene postelje in položil roko na njeno glavo, ni spala. Vendar se je zganila, kakor da se je preplašila iz sanj. Nato je zgrabila mojo roko in me ni zapodila proč...

Skozi dvoje oken je sijal mesec v podstrešje. Njegovi trepetajoči prsti so padali na predmete in jih obujali v življenje... Misel se je vrnila iz daljave in ni več odšla. Spomin je umrl. Le ogromna senca, ki mi je neprestano sijala v zavest, se je umaknila... Kakor plaz je šlo čez mene in je polomilo vse.

*

Prej nego poljub mi je dala svoje telo. Bil sem razočaran. Ko sem se vrnil v svojo sobo, nisem občutil do nje razen gnusa in mrznje ničesar več. Ta zmes čistosti in pokvarjenosti je razjedala mojo logiko.

F r a n c e B e v k / B e g p r e d s e n c o

Prazen vtis novega razmerja na mojo notranjost me je razjedal. Krivda je legla name kakor mora. Ne toliko radi ženske, kolikor radi mene samega.

Kolebal sem sam v sebi in se mučil do ogabe. Premagalo je moje telo. Liza mi je sledila kakor sužnja, kakor da se boji, da ne razgalim njene sramote.

Tako se je razmerje razplamtelo kakor ogenj v višino. Iz dneva v dan sem se otresel bojazni in skrbi. Bolestna tenkočutnost me je popustila. Postal sem vesel. S solnčno toploto se je stopnjevala moja življenjska radost.

In vendar sem bil žival. Čemu bi si tega ne priznal? Nisem je ljubil. Tenka zavest, ki je sedla nejasna na možgane, mi je narokovala celo tiho mržnjo do nje. Potrebovalo jo je moje telo, ker nisem poznal druge ženske, kateri bi se mogel približati. Posledic nisem računal. Fej!

Liza je računala. Njeno razmerje je zidalo po načrtu in jaz sem bil material, ko se tega še zavedal nisem.

Čutil sem, kako je postajala od dne do dne druga. Njene molčeče ustnice in oči so me uporno izpraševale. Moje ustnice so bile mrzle.

Kadarkoli se je nasitilo moje poželenje, sem jo mrzil. V čudno občutje neke žalosti in naveličanosti pa je padla ona s svojim objemom. Vselej se me je potem oklenila še tesneje, njene oči so gledale sugestivno.

«Ali sem vaša?»

Raje ne bi bil slišal tega vprašanja. Čez ramo sem jo pogledal in zganil s telesom, kakor da ne vem odgovora na to vprašanje.

«Kaj mislite z menoj?» mi je dejala ob takih trenutkih.

«Nič ne mislim.»

Težko mi je bilo in nevšečno. Bal sem se, da se ne prebudi čemernež v moji duši, ki vrta v možgane in brska po vesti.

Dolgo je odlašala, da me je vprašala naravnost, s solzami v očeh:

«Ali bom vaša žena?»

Stal sem pred njo in jo gledal v njeno muko, ki je iz molka rasla bolj in bolj. Moje misli so se namakale v žolču. Nasmeh se je tresel v mojem drobu in silil na dan. — To je njen cilj? To je cilj slednje ženske? sem se vprašal z očmi, ki so se vprle vanjo. Prodati svoje telo za ugodnost zakonskega življenja. Leči na ramena in se odpočiti. Brez ljubezni, brez razuma! Prostitucija!

Teško, hladno in brez srca sem ji dejal besede, ki so jo malone zrušile:

«Ne smete misliti na to. Ne bom se poročil.» Nato sem šel.

Njene solzne oči bi mi ne mogle reči ničesar več, grlo je bilo od grenke bolečine zavezano. — Tri dni se mi ni prikazala...

*

Vkljub nekaterim grdim potezam mojega značaja me je moje čuvstvo ohranilo na poti neke podzavestne logičnosti. Novo razmerje mi ni dalo, da bi lagal in igral dvojno vlogo. Lojze sem se izogibal s pismi in sestanki. Vendar nisem imel poguma, da bi govoril odkrito. Izgovarjal sem se na različne načine, po večini z lažjo.

Lojza je opazila mojo hladnost in je v težki slutnji doznala za vzrok mojega obnašanja. Pisala mi je toplo pismo, ki je bilo samoizpoved njene duše in izpoved moje vesti. Poševne črke so govorile mnogo. Vredno bi jih bilo poljubiti...

Nisem jih poljubil. Kakor bi se bil bal, da jih kdo ne najde, sem jih raztrgal v drobne koščke. Nji sem napisal pismo. Trudil sem se, da je bilo toplo, med vrsticami je vel hlad. Izrekel sem besedo ljubezen, izza vseh črk je dihala laž. Le eno besedo, ki sem jo tedaj zapisal, sem mislil resno in ta je bila: «Tebi sem obljubil zakon. Besedo bom držal.» To besedo sem hotel v resnici držati.

Dobil sem odgovor in suho vijolico v pismu: «Dragi, jaz sem pomirjena.»

Pa me je udarila ta odkrita beseda. Vendar sem delal tisti čas krivico. Kaj pa naj misli ženska drugega? Kaj naj drugega izpolnjuje njeno življenje?

*

Poti v mesto sem se izogibal. Kakor da se izogibljem težki odgovornosti, ki me čaka, kadar pridem. Branilo mi je tudi ljubo-sumje, ki sem ga občutil do Lizike. Še smeh kmečkih fantov me je bodel v srce.

Poznala me je globoko. Mojim pogledom se je pokorila. Če so bile moje oči mračne, me je prosila odpuščanja, ko sama ni vedela zakaj.

Najino razmerje ni moglo ostati dolgo popolnoma skrito. Pogledi in besede niso nikoli zadosti pobarvane in zabrisane, da ne bi izdale, kar bi moralo ostati skrito. Oster pogled Lizikine sestre je tu pa tam spolzel preko najinih obrazov in izginil v posmeh. Kadar je bila Liza sama, se je sestrina beseda maščevala nad njo...

Takrat se mi je smilila. Topo vdano je molčala in le pogled je obvisel na meni, kot bi hotel reči: «Glej, sužnjo!» Vedel sem, da je tudi ta pogled deloma preračunjen, bilo pa je tudi mnogo bleska v njem.

Skoro se je moje čuvstvo do nje spremenilo v njen prid, da ni prišlo nekaj drugega. Danes se mi zdi samo epizodica, ki se je spominjam v glavnih obrisih in brez vsake bolečine, takrat me je razjedala kot rana.

V samoti nedeljskega popoldneva me je obiskal stanovski tovariš. Pred letom dni je spal v isti sobi kot sem spal sedaj jaz in živel na zunaj približno isto življenje kot sem ga živel jaz.

Ne vem zakaj me je streslo nekaj prijetnega, ko sem ga zagledal pred seboj. Naj sem ga srečal kjerkoli, mi je bil prijatelj. V tej sobi, v tej vasi me je navdal s komaj vidno mržnjo.

Med redke besede, ki sva jih govorila, se je mešalo sto predstav, ki so me delale razmišljenega. Slišal sem njegovo vprašanje s ceste, ki je bilo: «Kaj pravi Liza?» Takrat sem našobil ustnice in dejal: «Nič ne,» in že tedaj se je zapičilo v srce. Čemu vprašuje? je šlo z mano. Spomnil sem se tudi, da sem videl na šipi napisano njegovo ime. Ko sem vprašal Lizo, kdo je napisal, je odgovorila mirno, kakor da nič ni: «Jaz!» in izbrisala dokaz njene misli s šipe. Nekoč se mi je zdelo, da je v ekstazi uživanja dahnila njegovo ime, ki ga je potem zatajila ... Morda sem se motil. Morda mi je lagala ona.

Zdaj sem opazoval njegov stas in njegov obraz. Bil je majhen, njegove besede so bile preproste, vljudne, svetli lasje so lezli na čelo. Veselo razpoloženje je velo od njega, dovtip je sijal iz ust. Iz mene je sijal mrak, kakor sam vase zagrizen filozof sem se zdel. On je bil vse bližji tem ljudem, njegova popularnost je bila očita ...

To mi je bilo vseeno. Zanimalo me je samo eno dejstvo in v dno tega nisem mogel prodreti. Spremiti sem ga hotel. V veži je zagledal Lizo in njeno sestro in ju je pozdravil. V kôpi nezmiselnih vprašanj in besed je tekkel čas. Njih pogovoru in smehu v svojem dušnem razpoloženju nisem mogel slediti. Občutil sem, da sem odveč. Umaknil sem se v sobo in sedel k mizi.

Delati nisem mogel. Smeh iz veže me je bil v uho, slednji besedi sem prisluškoval. Moje misli so družile tisoč novih možnosti, ki so se mi posmehovale v obraz. Minute so tekle kot ure. Bil sem razdražen in razdvojen do bolečine. Ljubosumje me je morilo, vendar sem ta hip sovražil ves ženski spol. Jedva je padla

iz mojega objema, že se je rezgetala s tem tujim človekom, ki ji je drugoval pred ognjiščem.

Nisem okamenel, ko sem stopil na stopnice in zagledal moško roko, ki je bila oklenjena krog Lizinega pasu, vendar so bile kot kamen težke moje besede in srce mi je zastalo v gnevu: «Jaz grem.»

V zadregi sta zajecljala obadva, Liza se je otresla v moji navzočnosti: «Kaj delate?»

Z jecljajočo besedo sva stopala skozi mrak noči. Teža, ki mi je legla na dušo, mi ni dala govoriti. Zakaj notranja misel je neprestano ponavljala v meni: «In ta hoče biti tvoja žena?»

Tovariš pa je spregovoril: «Kaj se ti zdi Liza?»

Čemu tiplje? Čemu vprašuje? Ali je ljubosumen tudi on? Postal sem, da sem v bledem svitu zvezd videl njegov obraz. Bil je obraz človeka, ki ne pozna niti sence zahrbtne misli. Zato sem dal tudi jaz odkrito besedo:

«Jaz je ne poznam. Toliko vem, za ženo bi je ne vzel.»

Ko sem se vrnil domov, mi je odprla Liza. Težek pogled je padel name, vdano se je nagnila glava, obsijana od medlega ognja, ki je gorel na ognjišču.

Kakor da ve za mojo misel, ki je sijala z mračnega obraza, je dejala: «Saj jaz nisem kriva.»

Pogledal sem jo divje, da je strepetala pred menoj. «Ženske ste vlačuge!»

Nato sem se zaklenil v svojo sobo in pisal Lojzi toplo pismo, ki sem ga trikrat razirgal in šele četrtoč dokončal.

*

Lojza mi je odgovarjala, njene besede so dihale hvaležnost. Nisem bil vesel teh besed, moja duša se je trudoma bavila z vse čim drugim.

Razmerje med menoj in Lizo je bilo napeto že tedaj, ko sem ji brez ovinkov razbil upanje na zakon, zdaj se je docela prelomilo. Kakor da se ne pozna, sva hodila drug mimo drugega. V meni se lahka mržnja do nje ni ohladila, zdelo se mi je, da je postala večja.

Njene oči so bile zaskrbljene, zdelo se je, da se je njen obraz spremenil. Otroška ljubkost je izginila, ostra poteza ženskosti je legla vanj. Čakal sem, da ona spregovori besedo; ni je dejala. Kakor da čaka, da se moje telo prvo upogne in se ji približa.

Ko sem se nekega večera vrnil pozno domov in mi je odprla, je stala naenkrat za menoj. Zavita v ogromno ruto me je gledala z napetimi očmi in dela prst na usta: «Molčite!»

Nato je sedla na rob postelje. Zdela se mi je skrušena in prej kot sem zbral besede, da bi jo vprašal, kaj ji je, mi je dejala: «Da ne slišijo. Moja sestra me opazuje.»

Nisem razumel. V moj molk, ki je še vedno iskal besede, je nadaljevala ona: «Ne vem, kaj bo z menoj.»

To mi je razvozlalo besedo.

«Kaj naj bo z vami?»

«Ubežala bom.»

Videl sem solzo in zopet nisem našel besede. Zato je dokončala Liza in pomočila lica: «Kam naj denem otroka?»

Onemel sem. Naslonil sem se v temi in zrl na žensko, ki ni več dvignila pogleda in so solze močile njena lica. Ne pred samim seboj niti pred Lizo nisem mogel tajiti, da me je ta novica prevzela. Senca obupa je legla preko mene. Le čisto v dnu je ležala trohica prijetne zavesti: biti oče, imeti otroka... Toda prvi hip je zmagovalo vse drugo.

Razumel sem, čemu je sama stopila v mojo sobo. Čemu je na migljaj vdana in ponižna in nima niti drobtine lastne volje več. Kakor da sta njeno telo in njena duša moja, odvisna od moje milosti ali od mojega prekletstva.

V meni je pretežko kovalo. Tolažil sem jo. Toda nisem našel prave besede za tolažbo, ko sem se ogibal glavne besede, ki bi jo utešila.

Mlelo me je kot med dvema mlinskima kamnoma. Misel, da bi postala moja žena, se po vsej sili ni hotela ustaviti v meni. Tisti večer in naslednje dni se je radost umaknila težkemu bremenu, ki je leglo na dušo.

Odločeval sem med življenjem in življenjem. Vse je bilo zastrto pred mojimi očmi.

*

Po več tednih odlašanja sem se sestal z Lojzo. V večernem mraku me je počakala in me skoro objela vpričo ljudi. Zdela se mi je lepa, mladostna, mladostnejša kot kdaj prej. Zdravje zrele ženske je velo iz nje.

Ko sva bila na samotni poti, se je njena roka sama od sebe ovila okrog mojega vratu. Njene oči so pogledale zaskrbljeno v dno mojih.

«Kaj ti je, fant moj?»

Saj nisem vedel, kaj mora biti vzrok njeni nenavadni radosti. Ali zato, ker se dolgo nisva videla, ker tudi pisal nisem kot po navadi. Po vrhu tega me je videla ubitega, takega, da sem jedva mogel spregovoriti. Kakor da leži jok na mojih ustnicah.

Njena pisana volja je potegnila črto radosti tudi preko mojega obraza. Nehote mi je zlezal nasmeh na ustnice.

«Vesel sem,» sem dejal. In da se ne zlažem niti sebi, niti nji, sem pristavil: «— če te vidim tako ...»

Ko sva sedela na pomladni trati pod cvetočimi drevesi, so se njene ustnice nagnile do mojih: «Povej mi, kdaj?»

Gledal sem v mračno globino, v kateri je šumela reka. Težko se je zgnetlo okrog mojega srca in ni hotelo v odgovor, ki ga je dekliško srce težko pričakovalo. Počasi sem poiskal njeno roko in ji stisnil prste, kot bi se laskal že vnaprej za nepovoljen odgovor. — Da bi podprla svojo besedo, je dejala: «Moja leta bežijo ... Tebi se ne mudi.»

To me je zbodlo. Zdramil sem se. Ko sem pogledal v njen sijoči obraz, sem dejal: «Prej ko mogoče, dragica. Povedal ti bom. Prej ko mogoče, dragica.»

Na ta moj odgovor, ki se je izmaknil v nedogleden čas, se je Lojza zamislila. Poteza skrbi se ji je zarezala na čelo. Vendar me ni hotela plašiti s svojo besedo. Samo pogledovala je name, ki me je grizla do tistih dni še neznaná skrb.

*

Gospa Fani mi je pisala, da me obišče z učenci za majniški izlet. To priliko je spretno uporabila, da me je zopet videla, ki sem se ji izmikal, in govorila z menoj.

V svojem duševnem razpoloženju sem sprejel to novico z nejevoljo, a nisem smel pokazati tega. Šel sem na postajo in sem ji razkazal vse uboštvo grape in vasi; nazadnje sem jih peljal na svoje stanovanje.

Šalili so se in bili dobre volje. Moje besede so bile redke. Spričo moje slabe volje se je zresnil ta ali oni obraz in se je ozrl po meni. Če sem se nasmehnil, sem se nasmehnil z grenkobo. Nisem vedel, odkod izvira to moje stanje in zakaj je ravno ta dan tako mučno. Gospa me je ujela na samem in me vprašala:

«Povejte, kaj vam je?»

«Saj mi nič ni,» sem dejal.

«Strašno ste žalostni in potrti; nič več taki kot ste bili.»

Njene oči so me zrle izprašujoče. Njen obraz se je od bolezní popravil, celo rdečico je imela v licih.

«Saj nisem žalosten,» sem tajil.

«V besedi vas poznam. Ne morete utajiti.» Gledala je name prodirajoče, kot bi hotela odkriti skrivnost moje duše: «Meni se zdi, meni se zdi ...»

Zrl sem jo mrzlo, trohica mržnje je zablestela v mojih očeh. Nisem maral, da še kdo brska po moji notranjosti. «Kaj se vam zdi?»

«Koliko let ima dekle, ki nam je streglo?»

«Devetnajst...»

Gospa me je merila: «Zaljubljeni ste vanjo...»

«Ne,» sem jo zatajil.

Senca, senca! Ne ubežim ji nikoli. Kam naj grem? Ali naj se pogreznem v tla, ali naj se spremenim v pepel? — Gospa Fani pa je grebla neumorno v notranjost.

«Ne rečem. Vi niste zaljubljeni. Ona je zaljubljena v vas. Kako vas pogleduje! Moje oči se ne varajo. Vi ste — potrebovali žensko.»

Ni mi prizanesla, tudi s to besedo ne. Imela je bistre oči, da sem umaknil pogled pred njo. «Motite se!» sem dejal. In vendar se ni motila. Nagonsko je spoznala vse.

Ko se je poslavljal od nas, je gledala Liziko dolgo v oči: «Pridite v mesto!»

«Kam naj grem?» je dejala. «Saj ne znam nikamor.»

«Gospod naj vas pripelje.»

Ta beseda je očitno kazala na slutnjo najinega razmerja, da je Liza umolknila in pogledala v tla.

Spotoma se je gospa nagnila na moje uho: «Vaša ljubica bo mati.» — Čez nekaj časa pa: «Poročite jo! Raje nego Lojzo.»

Te besede je govorila mrzlo, kot da nič ni v njih in jih je mogoče vsako minuto ponoviti...

Ko je vlak stal na postaji, me je vabila s seboj. Nisem šel. Gospa mi je žugala s prstom skozi okno:

«Ne morete mi več utajiti.»

Pa je bila brezupna žalost tudi na njenem obrazu. S tem dnem me je smatrala na veke za izgubljenega. Ko se je premaknil vlak, se med vriskanjem mladih obrazov ni mogla ubraniti solz.

*

Domov sem bežal. Ves poten sem bil, ko mi je odprla Liza hišna vrata in je obrnila pogled od mene.

Prijel sem jo za glavo in obrnil njen obraz proti sebi. V njenih očeh sem videl goreti ljubosumnost, ki jo je žgala v prsih.

«Kaj ti je?»

«Katera teh je tvoja ljubica?» je vprašala naivno in brez ironije.

«Nobena. Kaj misliš?»

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

«Vse upanje sem izgubila. Kako se morem jaz primerjati ž njimi...»

«O tem ne govori,» sem dejal. «Če bi te oblekel v mestno obleko...»

Več nisem mogel reči. V meni se še ni odločilo. Moral sem preboleti žalost. Ubiti sanje o ženi, ki bo človeka duševno razumela in hodila z njim isto pot v veselju in bridkosti. To so lažnive sanje pesnikov o ženskah. Pa so vse enake, na las podobne...

(Konec prihodnjic.)

KNJIŽEVNA POROČILA

S L O V E N S K A D E L A

Mirko Pretnar: V pristanu. Pesmi. Izdala in založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1926.

Pretnarjevi liriki je naša domača zemlja plodila snov in merila obliko. Valovanje razvetranih polj, bleščava naših zvezd in neba sinjina, skrivnostno pogovarjanje gozdov in vasi v somraku in opajanje rosnih njiv pod zlatečim solncem so ji dramili doživljanja in prepevali v snovanje.

Ves se je bil najprej poet zamaknil v Mater-zemljo in zaživel v njeno skrivno muziko, ki te vsega prevzame, in v prelivarje globokih njenih barv, ki zlaté ali temné življenje, kadar se ti Ona daruje.

Rastem v tebi, mati zemlja;
naj te pozdravim, brat-drevo,
naj te pozdravim, cvetlica-sestrica! (Str. 7.)

Takó v Oranžni vejici, V. (str. 51.):

...ali čuješ
zvenenje zvezdâ in pritajeno godbo njiv,
gozdóv in travnikov?

Ali zlasti v pesmi Pozna ura, II. (str. 11.):

— — — — —
in trepetal sem nad travniki, polji
in sem bil v gošči in sredi livad
in nad potoki in reko v dolini,
pri spečih pticah in cvetkah trat...

In še v mnogih podobnih (predvsem na str. 61.).

Druga dominantna te pesniške zbirke je eterična, daljna, plaha, skoro breztelesna ljubezen, kot jo je pri nas že dahnil v verze Vodnik v žalostnih rokah. Ta ljubezen sama sebi ne zadostuje. Vselej je razpeta in zarisana na prostrana obzorja, razlita in spojena z nejasnimi, večinoma boleznimi občutenji in posebljena z mističnimi dogajanja v narodi, utapljajoča se kot simbol v vse, kar je v naturi, ki ji neprenehoma daje močna, slikovita ozadja, vzvišenega, nedognanega, skrivnostno občutenskega.

Iz poetovega lastnega jaza, iz ljubezni (druga osebnost) in narave je izobličen vsebinski, snovni trikotnik teh pesmi: jaz in Ti in zemlja (str. 51.). Trije tečaji, ki so si med seboj tako blizu in na videz doumevni, a so vendar daleč in drug drugega le iščoč, hrepeneč slutijo:

France Bevk / Beg pred senco

(Konec)

Kam naj ubežim? — Lojza mi je pisala lepa pisma skoraj vsak dan. Zdelo se mi je, da so pisma lepša, bolj kot se z mislijo oddaljujem od nje. Ljubezen in upanje, popisano na vseh štirih straneh in še ob roboh... — Liza me je pogledovala vsak dan z bolj žalostnim pogledom. Nehote se je moja misel morala baviti z njo. Težak problem je ležal pred menoj. Kako naj ga življenje razreši?

Nekoč mi je dejala Lojza: «Dve leti sem izgubila s teboj.» Kot bi hotela reči: «Kdo mi izplača ta izgubljeni čas? Nisem več mlada.» Videl pa sem tudi Lizino, od solz mokro lice: «Jaz se bom morala ubiti...»

Ne bi se bila morda ubila. Morda! Videl pa sem jo sužnjo vsakogar, dninarico, ki se plazi po njivah, ob lehah polegava dete in se igra s prstjo in kamenčki...

«Kaj naj storim?» mi je glodalo skozi možgane in ni priglodalo do konca.

Tiste čase mi je prišla v roke knjiga, ki je govorila o zakonu in otrocih. Bila je debela knjiga, tiskana na svetlem papirju, njene platnice so imele zlat tisk.

Danes voham v vseh takih knjigah puhle, zlate nauke, takrat jih nisem dosti poznal.

Knjigo je spisala ženska. Ena tistih severnjakinj s polmoškim značajem, ki so med stotimi srečna izjema, da ne poznajo erotike, ali so jo zamorile v sebi. Te ženske imajo brezhibno vzgojo in denar, slovniško znanje in čas, da pišejo filozofske knjige, ki so za las podobne druga drugi, in vedo o vsem zelo mnogo, le o življenju malo ali nič.

Vse so pisane tako, kakor da je ves svet vzgojen v zavodih ob bogatih denarnih sredstvih in stopa v življenje z naloženo glavnico denarja in moralnih nauk. Vsi ljudje v en predalček, vse ženske rožo v lase in nasmeh na lica...

Ta knjiga je vplivala name uničevalno. Bral sem dolge sentimentalne stvari o važnosti poklica očeta in matere, o odgovornosti roditeljev, o poginu človeštva...

Besede so me grabile v dušo za vso mojo preteklost, vrste so plesale pred mojimi očmi. Sugestivno so me vlekla poglavja za seboj... Prepričan sem bil, da se podre svet, če ne storim tistega,

kar moram storiti. Prisegel bi bil, da se z mojim dejanjem prerodi človeška družba, kot je prerokovala knjiga.

Poleg tega sem videl tihoto družinskega življenja pred seboj. Življenja iz romanov, v katerih so zakonski pristani zlagana sreča brez tuge, sama radost in cvetje... In senca, ki ji nisem mogel ubežati, ne bo več segla do mene...

Nisem mislil nič več. V tem duševnem stanju me je slednji vtis upognil kot bilko v nevihti. Prej sem pol cinično sprejemal vse, zdaj je teža vesti legla name, ki me je izbičala in odločila.

*

Po trudnem delu dneva je stala nekega večera Liza izmučena pri vratih. Jaz sem bil ginjen, glas se mi je tresel, radost mi je sijala z lic.

«Pridi dalje,» sem dejal.

«Kaj naj delam pri vas?» je tožil njen glas. «Dejala sem, da nič več...»

«Odločil sem se,» sem se topil v odvažnosti besede. «Poročim te...»

Ni mi verjela. Top nasmeh je šel preko njenih ustnic in zopet izginil.

«Za ženo te vzamem... še to leto,» sem ponovil z drugimi besedami.

«Zakaj se norčujete iz mene?»

Prisegel sem ji.

«Saj ne bo res!» je jecljala. Vso noč se je smejala med solzami: «Saj ne bo res.»

*

S tem dnem je razdvojenost v meni ponehala, žalost me je zapustila. Tej se je pridružila skrb.

Liza je bila srečna, ko je videla, da je moja beseda resna. Sklepe sem izvrševal naglo, kakor da se bojim, da se ne bi premislil.

Nisem se premislil. V sklepu in v njegovi izvršitvi sem našel celo obilico rafinirane mikavnosti, ki je blažila moje duševno stanje tistih dni. Laskalo mi je, da jo bom rešil iz tiranije sestre, ki v svoji histeričnosti ni imela človeške mere ljubezni ali sovraštva do bližnjega.

Videl sem jo povzdignjeno nad vaščane, kako se tiho in neplodno zbirata srd in zavist in istotako tiho in brezplodno izginjata. In kadar sem pogledal Lizo in zmagoslavni sijaj njenega obraza, me je objela radost človeka, ki je dvignil nekoga iz nič in ga postavil na visoko mesto, obdal ga s sijajem in častmi

France Bevk / Beg pred senco

svojega stanu, da se mu vrti pred očmi. Ti nisi nič, ta pa, ki sedi poleg tebe in je manj kot ti, se zdi sam sebi srečnejši kot bi bil kralj. Novi svetovi se mu odpirajo, nova čuda, do tedaj neznana, mu slepé oči. Ti pa gledaš in uživaš z njim vred, le na drugačen način.

Mnogo grde ničemurnosti je bilo v teh mojih mislih, poza človeka, ki dela dobro in tiska svoje ime, da vsi vidijo. Vendar je bilo tudi čistega veselja nad njenim veseljem mnogo v meni.

Ona se je veselila življenja in se ga je bala. Kakor zagrnjen oder je bilo pred njo, le tu pa tam se je potihoma zganilo za gubami zastora...

Na dnu moje dobrote in veselja radi veselja pa je ležal še globlji vzrok: strah pred sramoto. Kakor je v Liziki stopilo to čisto v ozadje, ker se ji je barantanje z njenim telesom posrečilo, tako je pri meni igralo strašno veliko vlogo. Če sem se potrkal po prsih, sem videl, da sem se hotel ogniti meču, ki je visel nad menoj...

Raje nisem razmišljal o tem. Vendar so se mi ljudje posmehovali, kakor da vidijo skozi pajčolan moje naglice, s katero sem hitel v zakon, pravi vzrok...

*

Lojzi sem pisal dolgo pismo in sem jo vabil v tuje mesto čez noč. Med poljubi in objemi sem ji hotel razodeti, da morava narazen. To mi je bilo najtežje povedati. Drugače nisem mogel.

Počakala me je na kolodvoru in mi povedala, da ne more z menoj, ker je bolna. Bila je bleda. Meni je bilo težko, ker se je podrl moj načrt, zakaj pripravil sem bil že besedo za besedo, ki bi jih v drugačnih okoliščinah ne mogel govoriti.

«Pojdiva k Soči!» je dejala.

Šla sva. Bil sem vso pot molčeč. To molčečnost je pripisovala moji nejevolji.

«Ne zameri mi,» mi je dejala. «Pojdeva čez teden dni, ali pozneje, če hočeš.»

«Nikoli več,» sem dejal zamolklo, beseda se mi je čudno ustavila v grlu.

Lojza je obstala sredi steze, njena visoka postava v črni obleki je bila kot žugajoči prst, blede obraz pod valom črnih las se je zdel še bolj bled.

«Kaj si dejal?» je zastokala kot v bojazni in bolečini.

«Nikoli več,» sem dejal in sem se skoro ustrašil svojih besed. Ta hip bi jih ne bil več izpregovoril; bil sem vesel, da so bile izrečene.

Na Lojzo so vplivale besede kot požar. Široko je razprla oči, privila se je k meni in me gledala v zenice. Spoznala je, da sem se izpremenil. Bil sem mrzel, strašen zanjo.

«Povej, kaj ti je?»

«Oženil se bom.»

«Oženi se. Dekla ti bom.»

«Ne tako,» sem počasi odkrival besedo za besedo. «Ne tako... Ne morem vzeti tebe...»

Lojza je trepetala, kakor da stoji nad breznom. Z obema rokama se je prijela za glavo. Bal sem se, da bo zblaznela. Polagoma se je pomirila.

«Čuj,» je jecljala iz dna začudenja in grenkega spoznanja, iz globoke ponižanosti: «Čuj, povej mi vse...»

In povedal sem ji vse.

«Ne boš srečen,» je jeknila. «Ona ni zate.»

Nji nisem mogel verjeti. Kako naj ona govori resnico?

In dejal sem: «Moram jo vzeti!»

Razumela je. «Slutila sem. Po tvojih pismih, po tvojem obnašanju...»

Nato me je gledala vrsto dolgih trenutkov in ni prišla do besede. Zdel sem se kakor nebogljen otrok pred njo. Čakal sem obsodbe. Ni me obsodila. V resnici, da mi je bilo ta hip žal zanjo. Nazaj ni bilo mogoče, tudi če bi se podiral svet ne. Zakaj jaz sem mislil, da je Orešje vesoljnost zame in ni pedi zemlje izven te gorske vasice.

«Ne boš srečen. Ulovili so te...»

Ta beseda «ulovili» je bila strahovita, ni je mogel prenesti moj ponos. In kakor da je brala misel v mojih očeh, je dejala:

«Nikoli ti ne bom očitala... Ti mi boš enako ljub. Pojdiva kamorkoli; jaz grem s teboj...»

Bil sem zakrknjen. Molče sem šel poleg nje, molče sem prenašal težo njenih objemov in besed.

Ko sva se ločila proti polnoči, sem obljubil, da pridem drugo jutro.

*

Prišel sem. Že me je čakala na dogovorjenem mestu, dasi nisem prišel prepozno. Bila je oblečena v najlepšo obleko, njeni skrbno urejeni lasje so pričali o bedi ženske, ugajati moškemu. Bog ve, ob kateri uri je vstala po prejkani noči in stala pred zrcalom, da nadomesti lepoto, ki sta jo vzela žalost in obup, ko bo stala pred menoj.

Opazil sem njeno izpremembo in sem se bridko nasmehnil. Ubožica! Žalost je legla name in ni hotela strani. Njenim besedam sem odgovarjal enozložno.

«Ne stori tega, nesrečen boš!» me je rotila. Nesreče pa sem se bal in glava mi je klonila globoko.

«Kako morem povedati z eno besedo. Saj moram premisliti.»

«Premisli!» je dejala; iskra upanja je zasijala v njenih očeh. «Piši mi!»

«Pisal bom.»

Bil sem mehak. Vedel sem, da ne morem premisliti, nisem se upal povedati tega.

Poljubila sva se in segla v roko. Prsti se niso hoteli združiti. Daleč na ulici sem se ozrl in sem videl njeno črno vitko postavo, ki je zrla za menoj.

«Zbogom!» je zajokalo v meni...

*

Že naslednji dan sem ji pisal pismo. Isto, kar bi ji bil lahko ustno povedal, a nisem imel poguma. Tudi v besede ni šlo z lahkoto. Napisal sem dolgo pismo, v katerem sem na štirih straneh opravičeval svoje dejanje. Besede so bile mehke, nelogične, nevredne.

Raztrgal sem pismo in ji napisal kratko:

«Premislil sem do dna in pretrpel zadnjo odločitev. Ne more biti drugače: ne vidiva se več. Moram po poti, po kateri sem storil prve korake. Oprosti. Zadnji pozdrav!»

Mislil sem, da ne prejmem od nje nobene besede več. Prejel pa sem pismo, ki se ga nisem upal odpreti. Bilo je kratko. Vsa vsebina je bila stisnjena v par besed:

«Premisli še enkrat! Dam ti časa, a ne misli, da se igram z besedo. Sicer te bom preklela.»

Beseda je vonjala po romantiki, vendar me je neprijetno zbodla. Kot okamenel sem stal nad pismom, roka se je tresla in ni vedela, kaj naj stori s papirjem.

*

Ta prelom je odločil popolnoma. Z veliko naglico sem se bližal dnevu, ko se navežem na žensko do smrti enega izmed naju, njene ali moje.

Bil sem od življenja utrujen, naveličan. Strašno suženjstvo, ki sem ga občutil do gospe, ki je vzela mojo nedolžnost in ki se je nadaljevalo pod jarmom razplamtelega nagona, me je sprav-

ljalo v obup. Ljubosumje drugih me je bičalo, bal sem se ženske, če sem jo srečal, če sem pomislil nanjo. Tisto večerno iskanje ženske, ki požre človekovo energijo in obilico časa, je muka, ki ne pozna primere.

Zdaj sem se hotel osvoboditi tega iskanja in tavanja, nemira, ki se me je pollaščal, in najti mir. Otresti sem se hotel sence neznanega, ki me je preganjala, spomina na Tončko in Lojzo, dasi me je vest zapekla, kadar sem pomislil nanji.

Nisem hotel ljubosumnosti ne očitkov . . . Liza ni poznala mojega življenja, ne ljubosumnih nastopov niti očitkov . . .

Pač. Enkrat sem se zgrozil, ko mi je dejala: «Kaj so tista pisma v predalu?»

«Kakšna pisma?»

Pisma sem bil že vrnil in fotografije tudi. Liza je zardela in žal ji je bilo. Brala je moja pisma, ki jih nisem zaklepal.

Toda to sem drugi dan že pozabil.

Drugič je zadrhtelo po meni, ko sem pripeljal Lizo v mesto. Gospa Fani naju je dobila na cesti, morala sva stopiti k nji. Bila je sladka z njo in nad vse prijazna, na rokah jo je nosila, njena beseda se je laskala.

Ko sva se ločila, sta se poljubili. Nato je gospa Fani stopila k meni in je dejala: «Pogum.» Preden sem se zavedel, kaj se godi z menoj, me je poljubila. Obrnil sem glavo zadnji hip, poljub je padel na lice.

Jaz sem zledenel. Pogledal sem svojo nevesto, ki se je zasmejala, toda smeh je bil jok.

«Ali ste zblaznela? Kaj delate?»

«Ah, kaj ona ve, revica!» je gospa cinično zamahnila z roko.

«Toda — nikari ne mislite . . .» sem hotel reči.

Gospa pa je brala iz neizgovorjenih besed in dejala: «Ali ji boste zvesti?»

«Da.»

Stresla je s telesom: «Vi? Ne vem.»

Zoprni občutek njenega zadnjega poljuba ni hotel iz mene. Tudi Liza je bila zamišljena. Ne tedaj . . . pozneje sem občutil iz njenih besed težo misli, ki so se snovale v nji.

To dejanje me je prepričalo docela in dokazalo nujnost koraka, ki sem ga nameraval storiti . . . Proč od nje, proč od tega življenja!

Kljub temu se nisem mogel otresti neugodnega občutka, ki je ležal na meni. Ta občutek je prešel v kri in koval v mojih možga-

nih. Radost, kolikor je je bilo na tem, je bila le hipna. Nad menoj je ležala črna zavesa in nisem se mogel smejati, občutil sem fizično bolečino srcá. Kakor da sem storil strašno krivico nad samim seboj...

Tako sem se bavil tiste dni samo s svojo duševnostjo in njenim naglim preobratom, ki sem ga stokrat utemeljeval sam v sebi, kakor da ga neprestano izpodkopava tiha voda. Pasivnost Lizinih sorodnikov, ki so gledali na njeno poroko s kritičnim očesom, me ni zanimala, ne šepet vasi, ki se je posmihala, kakor da nesem laž pred oltar.

Imel sem tisoč neumnih opravkov, ki so se kopičili od ure do ure ter mi kratili mir in spanje. Bil sem hud na vse, zdelo se mi je neumno vse, komaj sem čakal, da bo stvar končana.

Imel pa sem misel samo v tem, vse drugo sem pozabil in zavrgel... Kakor da zame ni drugega življenja več razen tega.

*

Še ena velika in težka naloga me je čakala, moral sem urediti svoj odnos z Bogom. Moral sem k izpovedi. In nisem hotel izvršiti gole dolžnosti samo radi poroke, ampak radi svoje notranjosti, iz srčne potrebe. Moja trdna volja je bila, narediti črto čez preteklost in začeti novo življenje.

Moje čustveno razmerje do vere se ni bilo izpremenilo kljub vsemu ne. Bil sem versko vzgojen, po svoji naravi religiozen. Vsa čudežna, nerazrešena vprašanja so našla svoj odgovor v Bogu. Zavedal sem se globoko, da moje življenje ni po zapovedi in tako, kakršno bi moralo biti, zato sem se izogibal božjega obličja, tako kot se izogiblje dolžnik upnika. Pogovarjal sem se z Njim le v mislih, ko se v najtežjih urah nisem imel kam zateči. Kot človek, ki se ni učil očenaša, sem ga prosil z besedami, ki sem jih sestavil sam.

Ta razkosanost v mojem verskem čustvovanju me je delala nesrečnega. Z radostjo sem stopil pod kostanje in na stopnice, ki so me peljale v senco dušnega pokoja.

V jutranji mrak cerkvene ladje so padali solnčni žarki in zlatili predmete, skozi pisana stekla je sijala mavrična luč in se razlivala po stenah in po oltarju.

Šepet molitev in tihi koraki so jedva motili dušo, ki se je pripravljala, da se razbremeni preteklosti in zadiha. Na plašču mašujočega duhovnika je bila vezeno solnce in ne vem, zakaj se moj pogled ni mogel ločiti od zlatih črt, spetih na svili.

Stopil sem do izpovednice. Zdaj... zdaj... Čakanje je bilo večnost dolgo, godrnjajoči glas meniha je naznanjal, da se bliža moja sodba in odpuščanje.

Ko so zaškripala vratca, sem začutil sapa v obraz. Trepetaje sem posluhnil. Šepetajoč glas je prekinil moje pričakovanje. «Povejte grehe!»

Stresel sem se. Bilo je zame prezgodaj. Zajecljal sem v sebi in nisem spravil glasu iz grla.

Uho, ki sem ga videl za vratci, je zopet izginilo, prikazale so se oči: «Povejte grehe!»

Preplašil sem se in v tej plahosti sem dobil pogum. Povedal sem s presledki po pol hipa greh za grehom. Vse zoper čistost. Tri velike obtožbe in vrsta manjših. Ko sem končal, sem napol zamižal. Ko sem odprl oči, sem videl skozi okence blesk pogleda:

«To je vse?»

Moj Bog, ali ni zadosti? Ali ni preveč? je jeknilo v moji notranjosti. Prikimal sem.

Nato je pomislila človeška glava, ki je delila odpuščanje za grehe skozi omrežje, in zaslišal sem štiri besede kot štiri udarce:

«Ne boste imeli sreče!»

Nikoli v življenju me ni človeška beseda huje zadela kot me je ta. Jeknil sem pod njo, sapa mi je zastala. In zlomljen sem šepetal v sebi: Ali sem radi dobre misli, ki me je prignala tu sem, in ki me bo vodila v boljšem življenju, zaslužil to? Ali sem prišel radi tolažbe ali po prekletstvo? Ali govorim z Bogom?

Ko je bil križ narejen in so se zaprla vratca, sem še vedno klečal. Počasi sem se zavedel. Saj nisem vedel, ali sem dobil odvezo, ali moram iti domov s težo vsega hudega. Počasi mi je prihajalo v spomin, da sem molil kesanje in da je vse opravljeno. Medlo, površno, kakor da sem v svojem življenju samo zaklel, zagrnjeno s preroško besedo vsega hudega...

Dvignil sem se in stopil v srednjo ladjo, ki je žarela od soinca. Nehote so šepetale ustnice pozdrav z Bogom in izpraševale, ali je bil to mejnik v mojem življenju, ki sem ga nameraval postaviti... Že sem se dvignil, da bi pristopil k obhajilni mizi, nisem se upal... Pokrižal sem se in šel iz cerkve; teže srca nisem pustil v nji.

Ciprese, platane, jasno nebo in luč, luč, luč... V meni pa je šumela beseda besed: «Ne boste imeli sreče», kakor da nosim črn pečat v prsih.

Ječal sem: «Kaj bo z menoj? Kaj bo z menoj?» Nisem si mogel odgovoriti...

*

Z neznansko naglico se mi je mudilo, da končam, kar sem namenil. Tega življenja nisem mogel več prestajati. Proč od preteklosti, ubežati črni peroti, ki sloni nad menoj kot dih smrti...

Na ženitovanje se je povabila tudi gospa Fani. Spletla je nevesti kite in jo je oblekla. Oblečen sem čakal strašno dolgo in hodil po izbi gori in doli kakor zver v kletki. Kakor hudodelec, nad katerim se bo izvršila smrtna obsodba. Še danes čutim to in ne pretiravam.

Moj oče je stopil do mene. Njegove oči so sijale skrbno: «Kaj ti je, da si ne daš miru?»

Gledal sem ga par trenutkov in nisem mogel reči ničesar, ker nisem vedel, kaj mi je. Ironija me je razjedala. Nestrpnost, natezalnica neumnega lišpanja za trenutek ceremonije, me je spravljala v obup.

Liza me je poklicala na stran, njene oči so sijale v brezupu: «Ali smem imeti venec?»

Gledal sem jo in sem si predstavljal špalir ljudi ob cesti, ki stoje, kakor da bi izbruhnil požar med njimi:

«Kaj komu mari,» sem dejal. «Imej ga!»

Gospa Fani me je pogledala z dolgim, važnim pogledom.

Vrgel sem ji zamišljen pogled in se obrnil od nje.

Bilo je končano. Pomikali smo se v cerkev. Komaj sem čakal trenutka, da bom rešen malenkostnih predpisov. «Da?»

«Da!» In bilo je končano.

Nalili smo kozarce, vikar je napival nevesti in hvalil moje vrline, na čokoladni torti je bil napisan pozdrav, jaz sem bil mirnejši. Liza se je nagibala name in se je smejala.

In vprašal jo je vikar: «Ali ste zadovoljna, nevesta?»

«Da,» je dejala odkrito. «Saj to sem si vedno želela.»

Nastal je smeh med svati. Meni se je grenko potegnilo preko obraza. Vikar je zapazil potezo, dvignil je kozarec in zapel...

*

Pred nočjo so se svati razšli. Molče sem podal roko vsem, gospa Fani ni mogla vzdržati solz...

Globoko sem se oddahnil, ko nisem videl več ljudi okrog sebe. Bili so mi v muko. Vse njih besede, njih smeh in pesem mi je bilo v žalost.

Kakor da je poroka komedija in se ne odločuje v človeku za vse bodoče življenje, dobro in zlo...

Z Lizo sva stopila v sobo. Solnce je zahajalo in rdečilo zapad, še najina obraza sta bila ožarjena od krvi. Pogledala sva se in objela:

«Zdaj si čisto moja, samo moja...»

Ta moja radost je bila odkrita. Zdel se mi je svečan trenutek in nisem mislil niti za hip, da bi moglo življenje drugače odločiti...

Liza je zaspala kot dete, jaz nisem mogel spati. Ležal sem na hrbtu z rokami pod glavo in imel oči uprte v strop. Podobe so plesale mimo mene. Ta hip mi je bilo vsega preteklega življenja žal.

Nekdo je narahlo potrkal na vrata. Dvignil sem se, Liza se ni prebudila. Odprl sem špranjo, skozi je pogledala roka in pismo v nji.

«Pozabila sem; to pismo je prišlo danes, morda je kaj važnega v njem.»

Šepetajoči glas je umolknil, vrata so se rahlo zaprla.

Moja žena je spala. Odprl sem pismo, trepetal sem po vsem telesu. Vsebovalo je Lojzino prekletstvo, z zbranimi besedami ženske, ki je toplo ljubila in silno sovražila.

Pogledal sem na speče bitje v postelji. Trudna od dneva in od ljubezni ni slutila besed, ki so bile v pismu napisane. Nisem verjel v prekletstvo, a vendar strašno učinkuje na človeka. Kaj je ona kriva? Ona je nedolžna.

Pismo je zgorelo v mojih rokah. Od prekletstva je ostal na tleh samo črni pepel.

Stopil sem k oknu. Solnce je bilo že zašlo. Najvišje točke so se svetlikale, dolina je bila pogreznjena v temo. Odprlo se je brezno, zdelo se mi je, da se vse podira vanj, moja mladost in moje sanje, vse, kar ljubim in sovražim. Imel sem občutek padanja, da sem zakrilil z rokama... Kdaj se raztreščim na dnu?

Zavedel sem se. Krčevito sem se držal okna in v moji zavesti je plesala ta hip ena sama točka: rešil sem se sence demona. Vse drugo je bilo črno.

Mislil sem, da je konec, pa je bil začetek. Moja poročna noč je bila muke polna; strašna perspektiva življenja se je odpirala pred menoj, da se mi je delala omotica...

Moja žena je spala trdno spanje kakor dete, srečna, ker se je izpolnila njena želja, vse drugo je bežalo nesluteno mimo nje.